

తెనుగుతల్లి

(నూత్న సాంఘిక నాటకము)

035, 2x1, 1
Ho

136.
C.

వేదాంతవేదాంతములు వ్రాసినాడు

వెల. రు. ౧.

Please read
'Swarajya Gita',
the Telugu weekly,
that advocates
Universal socialism,
Swarajyathathvam.

The universal
Socialist Leadership
that is being advoca-
ted in our 'Swarajya
Gita' alone can
lead the world

035,2x1,1 7825
H0

Tenungu talli.

7825

**SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI**

• • • • •

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

[illegible]

తెనుగు తల్లి.

(నూత్న సాంఘిక నాటకము)

వేదాంతకవి.

సర్వస్వామ్యములు గ్రంథకర్తవి.

035, 2x1, 1
H0

SHRI KACABURU VISHWANATHYA
JI SIMHASAN ANANAMANDIR
LIBRARY

Kangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 7825

ఆంధ్రగ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల,
బె జ వా డ.
1940

ఇ ది గో

తెనుఁగు విడ్డడ! తెనుఁగుతఁడిఁగి! తెనుఁగుదొర! ఇంకా
ఈనాఁడుకూడా పాచిపోయిన పురాతన నాటకాల్ని చూస్తుం
డాల్సిందేనా?

నీలో నుంచి క్రొత్త తేజస్సును రప్పించటానికి యే
నాటకా లవసరమో, యే పృథ్వీ సంఘట్టన ఘట్టా లవసరమో
పరీక్షించుము.

ఆంధ్ర పౌరుషం, ఆంధ్ర శౌర్యం, ఆంధ్ర కళాచాతుర్యం
చాలెంజి చేసి ప్రదర్శించటానికి తెనుఁగు తల్లి వచ్చింది. తెనుఁగు
విడ్డడి వీరసింహ కిశోర గర్జన దళదిశల పిక్కటిల్ల జేయటానికి
వచ్చింది. కష్టజీవాల త్యాగశీలాలు సాజెత్కరింపఁ జేయటానికి
పరవళ్లు తొక్కుతూ వచ్చింది. ఆంధ్రజాతి నిర్వక్రవరాక్రమ
పతాకం నిలపెట్టటానికి వచ్చింది.

తెనుఁగు రాజ్యం కావాలన్నా, తెనుఁగుభాష కావాలన్నా,
తెనుఁగు గడ్డపేరు నిలపాలన్నా, తెనుఁగుతల్లిని పూజించాలన్నా
తెనుఁగు సాహిత్యం గర్వించాలన్నా, ప్రతి తెనుఁగు సోదరుడూ యీ
తెనుఁగు తల్లి నాటకాన్ని తప్పక చూడాలి, అభిమానించాలి.

వేదాంతకవి.

దో సి లి

కళాప్రపూర్ణ : దేశోద్ధారక : విశ్వదాత :

కఱవయినావె? యే కఱవు

గాంచని నీ రతనాల తెన్ను మం

దిరమున; నీవు మా తలఁపు

నీడల డాగి, త్వదీయ సద్యశ:

కిరణ సువర్ణ తోరణపు

తెంపుగ మారి తగుక్కుమన్న గో

చరుడవు, విశ్వదాత ! విల

సద్గుణనేత ! శమించ దీ దిగుల్.

వేదాంతకవి.

వి న ం డి

1

ప్రేమలుమాడి, మూతవడి
 తెప్పలు, నోర్తడియారి, పిచ్చి బై
 రాగిగ వీధిలోఁబడి చి
 రాకు పరా కతియై విపంచికా
 రాగ సుధాతరంగములు
 పాణము తీయఁదొడంగువేళ యే
 త్యాగము చేసి నా తెనుగు
 తల్లిని గంటినా యేడ్చుచుంటిరా !

2

ఈ నిర్భాగ్యుని కొంపలోఁ బడి కళా
 హేలాలతాతన్వయై
 నానాలంకృత ముగ్ధయై మురియు యీ
 నా తెనుతల్లి గటా
 యే నీచుల్ కలికాల కీచకులుగా
 నేడ్పించుచు చుఁచు గం
 గా నిర్దోష గభీర నిర్మరణి లో
 న్న దోసిరో గాంచరే ?

వేదాంతకవి.

ఎన్నటికి మఱవని మేలు

నన్ను చిరకాలం పోషించుకోగల కాశినాథుని నాగేశ్వర రావు పంతులుగారు స్వర్గస్థులైన తర్వాత దిక్కు మొక్కు లేక యెంతో కష్ట జీవయాత్రలో బడి నలిగిపోతూ, శ్రీ పంతులుగారి అల్లుడైన ఆంధ్రవత్రికా సంపాదకుల కంట బడి యెన్నటికి తడి యారని కళ్లు మూతలుపడి పిచ్చి బైరాగినై వీధిలో పడ్డాను. జైమదేవతమాదిరి గ్రామ గ్రామాలమీద కెగబడ్డాను. బక్కచిక్కి పోతున్నాను. ఇంతలో వేటపాలెం గ్రామకాపురస్థులు, కమ్మని కమ్మ వంశోద్భవులు చల్లని అవ్యాజ కరుణా కటాక్షంతో ఆహ్వానించి, అభిమానించి, నా తెనుగుతల్లికి ప్రాణం పోశారు. నా హృదయ శయ్యపై ఆ తెనుగుతండ్రుల్ని చేర్చి కమ్మని కవితా ప్రసూనాలచే పూజించుకొందును.

వేదాంతకవి:

ముఖ్యపాత్రలు

ఈ నాటకంలో దిగుతున్న పాత్రల స్వభావాలు చూచి కథలో
చమత్కారం చూడండి.

తిక్కన్న

బక్కచిక్కిన నిరుపేదవాడు, ఆంధ్రకవి సార్వభౌముడు,
కథానాయకుడు.

నాగేశ్వర్రావు

ఆంధ్రమహాపీరుడు, చల్లని మనస్సు గలవాడు.

శనేశ్వర్రావు

ఆంధ్రత్వం నాశనంచేయటానికి దావరించిన అవతార
మూర్తులలో అగ్రగణ్యుడు, డాఫరుగాడు (అంటే అర్హవాళ్ళకి
మన తెనుగుతల్లిని కట్టడానికి తరిఫీ దైనవాడు. కొంతకాలం
అర్హదేశ ప్రధానామాత్యులకు సలహాదా రైనవాడు)

బొర్రన్న

పీణ్ణి జాగ్రత్తగా చూడండి. కాఫీహోటళ్ళలో దిగి, కలెక్ట
రాఫీసులు, రైల్వే స్టేషన్లు, ఇంజనీరాఫీసులు చిరకాలం కవులుకు
తీసుకొని, విపరీత మైన లాభాలు దీసి, తెనుగుగడ్డ గుల్ల జేసి,
బొర్రపెరిగిన రాండోలు పొట్టగాడు, మహాధనికుడు, సర్వ స్వతం
త్రుడు.

తాత

ధనికుడు, లుబ్ధుడు, చాదస్తుడు, సనాతనుడు? నాగేశ్వ
ర్రావు తండ్రి.

వెం టు

ఇహ వీడో, ఓటికాలువాడు, కుంటిచేతివాడు, పడుచు
వాడు, త్రాగుబోతు, పొగరుబోతు, తాతగారి సేవకుడు.

కూలివాడు

కష్టజీవి, కరుణారస హృదయుడు, త్యాగశీలాలు చూపి
స్తున్న కూర్మావతారుడు, తెనుగుతల్లి కష్టం చూచి నీరై తన
పల్లకుటిరానికి తీసుకొనిపోయి కాపాడుకొంటున్న జాలిగల తండ్రి!

దుర్గ

కూలివాడి భార్య, కష్టాల కాపురమే బంగారు కాపురంగా
చూచుకొంటున్న వుత్తమ యిల్లాలు.

ఆంధ్రభారతి

ఈమెయే మన తెనుగుతల్లి. తలిదండ్రులు కఱవై తాత
గారింట్లో పెరుగుతూ కష్టాలపా లైన కథానాయకురాలు, బిక్క-
చిక్కిన తిక్కన్నని ప్రేమించిన ప్రియురాలు.

లక్ష్మి

తాతగారి కోడలు, నాగేశ్వరావు భార్య, ఆంధ్రభారతిపాలిట
సెనుభూతకి.

ఇందులో కథాదీనుంచి నాగేశ్వరావుకి శనేశ్వరావుకి పడదు.
తిక్కన్నకి బొర్రన్నకి బద్ధవైరం. తాతకి పెంటుకి వివరీత మైన
రోష్టు, పోరు. ఆంధ్రభారతికి లక్ష్మికి మనస్పర్థ, అసూయ. ఇంకా
కథలో వీళ్ళ చిత్ర విచిత్ర దృశ్యా లెన్నో కనబడతై. పులకరింప
జేస్తే.

వేదాంతకవి.

తెనుఁగు తల్లి

ప్రథమాంకము

1 వ రంగం. తోట.

[ఉదయం 6-30 గం|| లకు. తెనుఁగు పిల్లలు వీర
గేయాలు పాడుకొంటూ ప్రవేశింతురు.]

(కీర్తన)

కంటి రయ్యా? ఆంధ్రాభివృద్ధి పీఠపతాకమ్ ||కం||
ఆంధ్రలక్ష్మీ సంతాన్ అయ్యరులార! జయ్యరులార!
లాయరులార!

అవసీమిద నుఖ మిడలేదా? పరీక్షకాదా? ||కం||

ఘనమైన, ధనమైన, సత్కీర్తియైనా గైకొన్న తెనుఁ
గుల కృపయే కృపయే కనుగొన ధాతి||

నుకుమార! నుశరీర! శుభసుందర! జయ ఆంధ్ర!
లేవోయీ!

అదిగో! కనవోయీ! వినవోయీ!

మన జెండ ఏరీతి నుండెనో గుణధనులుఁ ఘనబలులుఁ
తెనుగుల పసతో నిల్పిన జెండా ధరపై యీ జెండా
స్థిరమై మీ కుండా కొదవలు లేవోయి పదవులు
పోవోయి.

||కం||

తర్వాత వెంటవున్న తెనుగుపిల్లలకి నాగేశ్వరావు శనేశ్వరావు యిరువార్త నాయకులుగా (అంటే పెన్నా పుర్జీలుగా) నిలబడి, బలిగుడి ఆట (ఆంధ్రగేమ్) పోరం భింతురు.

శనే — ఒరేయ్! నాగేశ్వరావు! కూతకు మేమే వచ్చేది.

నాగే — ఎవ రొస్తే యేంరా?

శనే — ఒరే! బొర్రన్నా! కూ తిచ్చిరారా!

బొర్ర — (దూకుడుగా కూతకు పోయి) భలీ బల్ చెడ్ గుడ్ గుడ్ (అని కూ తిచ్చుచుండును.)

తిక్క — (పట్టుకొనుటకు చూచుచుండును)

నాగే — వద్దూ వద్దూ! పోనీ తిక్కన్నా!

తిక్క — (పట్టుకొనబోయి అవుటగును.)

శనే — (అవుటో అవుటో అని బొర్రన్న నెత్తుకొని క్రిందపడును.)

[అందఱు నవ్వుచూ చప్పట్లు కొట్టెదరు]

బొర్ర — (ఆయాసపడుతూ) చచ్చి కూడా యెక్కిరింత లెంచుకు?

తిక్క — (నవ్వుచు) బ్రతికుండి కూడా బోర్ల పడ్డా రని.

శనే — పడకుండావుందురు గాన్లే! కూతకు రండోయ్!

నాగే — మళ్లీ పాయింటు మీకే వస్తుందనా?

తిక్క — పాయింటు రాకపోయినా జాయంటు పేషంటు లాతార్లారా యీమాటు. (ఎగతాళిగా)

బొర్ర— (ఉగ్రిఁడై) ఆ...కూతకు రా.

తిక్క— (నవ్వుచు) భలీ బల్ చెడ్ గుడ్ గుడ్ (అని కూ తిచ్చుచుండును)

బొర్ర— (పట్టుకొనబోయి బోర్లపక్కలా బడి) చూస్తూ వుంటా వేంరా! శనేశ్వరా?

శనే— నేను కోపుకాసుకోందే నీ వట్లా తొందరపడట మెందుకురా?

నాగే— టై మవుతున్నది కూతకు రండోయ్!

శనే— వస్తున్నాం తొంద రెందుకోయ్!

బొర్ర— ఉండు...ఈ మాటు వీళ్ళ తడాకా యేమిటో చూచొస్తా.

[కూతకుపోయి]

చింతాక్ చిగురాక్ పన్నెండుకొమ్మల పై రాక్ చింతాక్ చిగురాక్

తిక్క— అదేం తెల్వోయ్? అదేం కూత? ఇన్నిరకాల కూత ఎక్కడ నేర్చావ్?

బొర్ర— నా యిష్టం వచ్చిన కూతల్లా కూస్తా.

[అతిగర్వంగా]

నాగే— (తృణీకారంగా) ఆకూత లిక్కడ చెలామణికావ్..

శనే— (కుచ్చితంగా) అట్లా యెక్కడ వ్రాసుంది?

తిక్క— (నిర్లక్ష్యంగా) ఎక్కడపడితే అక్కడే.

బొర్ర— (అనూయతో) నీవాటే మాట్లాడా వంటే నీ తిక్క వదిలిస్తా తిక్కన్నా.

తిక్క— నీ వనవసరంగా మాట్లాడితే నీ బొర్ర కరి
గిస్తా బొర్రన్నా.

శనే— (ఉద్యోకంతో) ఏది కరిగించు కరిగించు (అని
మీదకొచ్చును)

నాగే— శనేశ్వరా! దూరంగా వుండి మర్యాద కాపా
డుకో!

బొర్ర— ఉండకపోతే?

తిక్క— ఇద్దరి భరతం పట్టా మన్న మాటే!

శనే— ఏదీ పట్టా? (కలేబడ పోవును)

నాగే— ఏమిటా? నీ జబర్దస్తీ? (కలేబడును)

తిక్క— ఏమిటా? నీ తెగనీల్లు! బొర్రన్నా?

[మీదికి బోవును]

బొర్ర— రా చెబుతా! చెబుతా రా! ఏమిటో.

(కలేబడును)

[శనేశ్వరావు నాగేశ్వరావుని వదలించుకొని]

ఆ తిమ్మూర్తులకైన నలవికాని ప్రతిజ్ఞ

బట్టి వేపెడి శనేశ్వరుండ నేను.

నాగే— ఆ శని ఘని బట్టి ఆ పయోధి నడుమ

ద్రోసెడి నాగేశ్వరుండ నేను.

[బొర్రన్న తిక్కన్నని వదలించుకొని]

నీవంటి నిరుపేద జీవకోటి మొగాల

కావల మిడెడి బొర్రన్న నేను.

తిక్క— కష్టజీవుల కాచుపుష్టి హరించు బా
రగిన్నల వంచు తిక్కన్న నేను.

శనే— కట్టిపెట్టిక పడుపాట్లు కనఁ దెవండు
[బారగిన్నలతో నిష్క్రమించును]

నాగే— దారిఁబట్టిక వచ్చినదారిఁ జూచి
యీ శనేశ్వరుని బడాయి నెక్కడింక
సాగసీయను పదవోయి సంగడిడ.

[పిల్లలందఱు నాగేశ్వరాపు తిక్కన్నలతో
నిష్క్రమింతురు]
తెరపడును.

2 వ రంగం

దేవుడుగుడి

[పున్నాగపూలు మల్లెపూలు యేరుతూ కీర్తన
పాడుతూ భారతి ప్రవేశం.]

కీర్తన

చాలే చాలే కోకిలా! అదేమి పాటే నీకో! మఱేమీ
చక్కనిదానవె నీవో? ||చా||

సురుచిర చూపే కట్టవైపోయే పోరాదే!

పరిమళ మేమి తగులకపోతే ఆ పూపూ యిక గై
కోరే! అట్లాగే యిల నీవో ||చా||

నవయావనామృత తరంగిణీ! ఏ పూలే? అవేవీ
చూడనీ! మధుపాళికి కినుక రాదటే!

రానీ, గానీ, కోకిలేమో! గరువము చాలా
చూపించే ||చా||

లక్ష్మి ప్రవేశం

లక్ష్మి— భారతీ! నీ కా పొగడపూ లెక్కడవే?

భార— తెనుగుతోటలోవి.

లక్ష్మి— నీ కెవ రిచ్చారోగాని బాగున్నవే!

భార— నీ గులాబీ పూలకంటే బాగున్నవా?

లక్ష్మి— దేని బాగోగులు దానికే.

తాత ప్రవేశం.

తాత— నిజమే తల్లీ!... ఏమిటి మీ యిద్దరి తగాదా!

లక్ష్మి— తగాదా కాదండి. మీ కా పొగడపూ లెక్కడ
వని అడిగేనడికి తెనుగుతోటలోని వంటూ, నీ గులాబి
పూలకంటే బాగున్నవా అని బడాయి పోతున్నది.
...మాలావు బడాయిగాని

తాత— ఇంతేగదా.

భార— కాదే తాతా! ఇందులో నా బడాయి యేం
కనబడుతున్నదే? ఎందుకీ వుక్కురోపం? పైగా, నీ
కెవరిచ్చా రని అడుగుతుం దేమిటి? ఎవ రిస్తారు? తన
కెవరన్నా తెచ్చివ్వటం రివాజైందేమొ.

లక్ష్మి— గుమ్మడికాయలదొంగ ఎవర్రా అంటే భుజాలు
తముడుకొన్నట్లుగా వుంది. నీ కథ చూస్తే తాత
చెప్పాలి?...నీ తీరే చెబుతున్నది.

తాత—మూలతగాదా పోయి పోయి మూలతగాదా
లేవదీస్తున్నది గాని, నాకేం బాగుండలా. మీతగాదా
...పోండి.

[నిష్క్రమించును.]

లక్ష్మి—

నీ గరువమ్మ నీ కులుకు

నీ వగలాడి తనమ్మ నీ మనో

రాగకళా ప్రేమ సుమ

రాజ పరాగ పరీమళమ్మ బా

గోగులు తప్పేగాని, యిది
 గో! యిక నాకడ సాగవేమి నీ
 బోగవుదాని యాటలు, ప
 భుత్వము లక్ష్మిది ఆంధ్రభారతీ!

అనవసరంగా మాటలంటే పడేదాన్ని గాను.

[తీవ్రదృక్కులతో నిష్క్రమించును]

భార— (దీనవదనయై) కలవాళ్లు అనవసరంగా మాట్లాడి
 కొట్లాట కొచ్చినా న్యాయశాస్త్రం వప్పుకొంటుంది.
 లేనివాళ్ళు యెంత ధర్మాన్ని బట్టుకొని వేలాడు
 తున్నప్పటికి నిందలు మోసి కష్టించవలసి వస్తున్నది
 ఉన్నవాళ్ళే సౌందర్యం, సౌభాగ్యం అనుభవించ
 టానికి అర్హులు. లేనివాళ్ళ మొగాన ఆ సౌందర్యం,
 సౌభాగ్యం, కనపడ్డయ్యా, యింకా వున్నవాళ్ళకి
 నిద్ర పట్టదు.

ఈ లక్ష్మి కలవాళ్ళ కాపురంలో తిరుగుతున్నది
 గనుక, యింత మిడిసిపడి పోతున్నది. జగద్రక్షకా!
 ఈ భారతిని పుట్టించినప్పటినుంచి యింత దిక్కులేని
 దానినిగా జేసి వేధించుచుంటి వేమయ్యా? నీకేమి
 అపరాధం చేసినది; మాతా పితరులు కట్టవైన యీ
 భారతిని వీధికి లాగి...జగన్నియంతా!

నీ నగిషీ గల నిల్వ టద్దపుమేను

పెనుతాలపైఁ బడవేయు టేల?

నీ కమ్మని చరిత్ర గై కొన్నబొజ్జను

మంటలో మలమల మాడ్చు టేల?

నీ రత్నములపేరు లేరెడి వాక్కును

దాహమ్ముచే మావఁ దలఁచు టేల?

నీ ప్రసన్నకళను నిల పెట్టు దృక్కుల

స్థితి, దిక్కులేకుండఁ జేయు టేల?

నీ యనుగ్రహ భాగ్య నిర్ణీద భద్ర

పదనరోరుహ ఛాయకై వడలి నలిగి

యున్న భారతి కింక యీ వన్నె లేల?

యెగసిపడు లక్ష్మి చేత దూషించనేల?.

[తిక్కన్న ప్రవేశం]

తిక్క— పున్నాగపూలకోసమా చూడటం?

భార— (సిగ్గుతో మాట్లాడకుండా పోబోవును.)

తిక్క— నేను నీకు సహపాతిని, చెలికానిని, సిగ్గెందుకు?

భార— (పెడమొగం బెట్టి) ఎవరు పిలిచారు?

తిక్క—

పిలచుట దేనికే ప్రణయ

వీణ? నిజమ్ముగ నిన్నుజూచి ని

మ్మలుమ్మడు సైతముకొ శ్రుతులు

గల్గు కొనంగ మహాప్రయత్నముల్

నలుపుటలేదే? దీనిని వి

చారణసేయుట లింక దేనికే?

తలపున మెల్లగాఁ గదలఁ

దల్చినరాగము నందుకో గదే!.

భార— పేదవాళ్ళ నింత చులకనగా చూడటం ధర్మం కాదు.

తిక్క—విలువైన వలపును వదలిపెట్టడం న్యాయం కాదు.

భార— వ్రతం చెఱపటం గూడా ధర్మమేనా?

తిక్క— మన కిప్పు డే ధర్మం అడ్డుచెప్పదు.

మోళ్ళు పల్లవిచెడి మాడ్కి పొంగి పొరలు

మోహగానామృత రసప్రవాహమునకు

పాపపంకిల మంటునే పంకజాక్షి!

[ప్రేమకన్న పుణ్యం బింక వేఱ కలదే?

భార— నే నా సర్వేశ్వరుడి కొక్కడికే నా తనువును సమర్పింపఁ దలచా.

తిక్క—

పతితపావనుఁ డైన ఆ చతురునకును

ప్రేమ కుసుమాంజలియె బహుప్రీతియట

యీ వినిర్మలానందఝరీవనాన

పూచు పూలచే నోములు నోచుకొనవె!

[అని ముద్దుపెట్టుకొన పోగా భారతి కీర్తన పాడును.]

తగునా? ఆ ...తగునా? సుగుణా!

మహాసాహస కార్యం బార!

||త||

ప్రేమసామ్రాజ్య రమానాథా!
ఏమిటీ ఘోరవధా ॥

ప్రసూన రేఖాకాముదీ! నన్;
వేప కిట్లా వేపకే॥

ప్రేమవాహినిని పడవను నడుపో
ప్రేమమయుడనై సాగరా!

॥త॥

[లక్ష్మి వచ్చుట చూచి భారతి తటాలున
నిష్క్రమించును.]

తిక్క— (నివ్వెరపడి చూచుచుండును.)

లక్ష్మి—

ఇదిలే? నీదు పవిత్రలక్షణ కళా
హేలామహోల్లాస నం
పద; బాగున్నది, మెచ్చుకోదగిన శు
భ్రజ్యోత్సన్నతో; బోలు చు
న్నది, యీ మాతృపు గొప్పదాన వని యె
న్నం డిట్టి నేత్రాలతో
నిది యీక్షింపకపోతి, భారతి! ధనం
బెంతెంత గైకొంటివో?॥

[నిష్క్రమించును.]

తిక్క—

ఎక్కడిదానవే? యెవత

వే? పెనుభూతకి ! ఓర్వలేని నీ

దృక్కులు శాలిపోను, నలు

దిక్కుల నిన్నిక నిల్వసీను, నీ

ది క్కెవఁడో కనుంగొన ని

దే కనుమూయగ సీను, నీకు నా

చక్కని ఆంధ్రభారతిని

చల్లని చూడ్కులఁ జూచుటొప్పదే?

(నిష్క్రమించును, తరపడును)

శివరంగం

బొర్రన్న యిల్లు.

[బొర్రన్న, శనేశ్వరావు సోఫాలపై కూర్చుని]

శనే—తిక్కన్న తిక్క వదిలిస్తే గాని నాగేశ్వరావు లొంగడా.

బొర్ర—ఆ! తిక్కన్న దేమిటిగాని నాగేశ్వరావు భరతమే పట్టా. తిక్కన్న ఓ లెక్కలోవాడా? జమలోవాడా?

శనే—అట్లా అనకు. పన్నాగాలు పన్ని మనమీద విలుచుకు పడటానికి సిద్ధ మాతున్నవాడు వాడే!

[తాత ప్రవేశం]

తాత—మా నాగేశ్వరావు వచ్చాడా అబ్బయ్య!

బొర్ర—(లేచి) లేదండి తాతగారు!

శనే—(లేచి) ఎందుకండి?

తాత—ఎందుకా?.....ఆ మద మేమిటో చూడటానికి. (పోబోవును)

బొర్ర—ఏమిటో కనుక్కుందాం పిల్లరా!

శనే—తాతగారు!

తాత—(వెనక్కి తిరిగి) వచ్చాడా?.....తిక్కన్న మొక్కడ చచ్చాడో?

బొర్ర—ఏమిటండి తాతగారు? నాగేశ్వరావు వస్తున్నాడు లెండి!

తాత—ఏడి?

శనే—వస్తాడు లెండి. తిక్క న్నెందుకండి?

తాత—ఎందుకా? అరదండాలు వేయించి
ఖైదుకు పంపటానికి.

శనే—అదేమి వుపద్రవ మండోయ్?

తాత—ఆ తిక్కన్నతో మావాడు చేస్తున్న స్నేహమే
వుపద్రవం తెచ్చిపెట్టింది.

బొర్ర—అనుకున్నంతా అయిందీ?

శనే—కాదు మఱీ!

తాత—తల్లి తండ్రి లేని పిల్ల కదా అని పెంచుతుంటే-

శనే—ఎవర్ని?

బొర్ర—భారతిని రా!

తాత—లేవతీసుకు పోవటానికి చూచాడుట తిక్కన్న-

శనే—ఎప్పుడూ?

తాత—ఈ సాయంకాలమే. ఆ ఘోరకలి మా కోడలి
కళ్ళపడిందట...పైగా ఆ తిక్కన్నగాడు మా పిల్లని
కూయరాని కూతలు కూసిపోతాడట!

శనే—అరే! యింకా రా డేమిటోయ్? నాగేశ్వరావు.
మేం త్వరగా పిల్చుకొస్తాం పదండి తాతగారు.

తాత—ఆలస్యం చేయకండి అబ్బాయిల్లారా! ఆ
తిక్కన్నగాడికి యీ వరసన పూరిమీద పడకుండా
తోందరలో తగిన ప్రియశ్చిత్తం చేస్తేనే గాని మన
పరు వుండదు. పోతా! ...పిల్చుకొస్తారు గాదూ?

శనే—ఇంకా పిల్చుకురాకుండానా తాతగారు !

తాత—త్వరగా రావాలి నాయనా !

[నిష్క్రమించును]

శనేశ్వరా! బొర్రన్న—చిత్తం. [సాగనంపి వత్తురు]

శనే—చూచావా? నే నన్న ప్రకారం ఎంత పన్నాగం పన్నాడో ?

బొర్ర—నిజమే..... యిట్లా యెంతకాలం నింఁచో కానరాని దొంగ.

శనే—బహు బుద్ధిమంతుడి మాదిరి నాగేశ్వరా! వింట్లో జొరబడ్డప్పటినుంచి. ఇదిగో బొర్రన్నా! వీడి పన్నాగాలన్నిటికీ విటుగు డిదివరకే కనిపెట్టా. ఆ విటుగు డిప్పుడు పనికొచ్చే ఘడియలు కూడ వచ్చినై... అది గాదురా! ఆ కుసుమకోమలగాత్రి, భారతి యీ నిర్భాగ్యుణ్ణెట్లా నమ్మతిస్తుంది? (నవ్వి) వీడి ఆకారాన్ని చూచి వలలో పడటానికి, (నవ్వి) వాడేమొ వరాంగుటంగు. ఈ మేమొ జగన్నోహనాంగి. వీల్లిద్దరికి హస్తమశకాంతరం తేడా... అది వీణ్ణి వరించటం కల్ల.

బొర్ర—అది మట్టుకు నిజమేరా శనేశ్వరా!

శనే—బొర్రన్నా! నిజంగా ఆ పిల్ల నీవంటి వాళ్లకోసం పుట్టిందిరా. నమ్ము నమ్మకపో? దాని సహజ సౌందర్య ధనాన్ని భద్రంగా కాపాడటానికి నీవే అర్హుడవ్. అస లేమంటావ్? నీ కిష్టమేనా?

ఏ కోశంబునగాని దీని కెవడే
 యేతోవ కడ్డంబుగా
 డీకొన్న ట్లిక విన్నచో పిడుగు మా
 డ్కిన్ దూకి శోధించి యీ
 లోక ధ్వంస శనేశ్వరుండ వని గ
 ల్లోలంబు బుట్టించడే ?
 నీకు మే లొనరించుదాక సఖుడా
 నిద్రించడే మిత్తుడు !

బొర్ర—ఎవరో గాదు, నాగేశ్వరావే దీని కిప్పుడు
 ఎదిరించేది.

శనే—వాణ్ణి కూడా కట్టేస్తా. లక్ష్మి కి తిక్కన్న పుత్తరం
 వ్రాసి నట్లు పుత్తర మొకటి పుట్టించి తిక్కన్నంటే
 గర్భశత్రు వనిపించేటట్లు చేస్తే సరి. నాగేశ్వరా
 వింకా వాడి జోక్యమే పట్టించుకోడు.

బొర్ర—ఇది బలే పుషాయం. ఈ కార్యసాధనానికి
 వజ్రాయుధం వంటిది. ఇదిగో ! నీ క్కావలిసిందానికి
 మొగమాట మే మాత్రం పడకనుమా !

శనే—దానికేంటే? దాని కెప్పుడు నీ వభ్యంతరంచెప్పావు.
 వల్లకా దన్నావు ? ఇదిగోరా ! నిజంగా నీ సొగసుకి
 భారతి ముచ్చటైన కాపురం చేస్తుందిరా. (చూచి)
 నాగేశ్వరా వింటికి పోతున్నాడల్లే వుంది. మన ప్రయ
 త్నంలో మన ముందాం పడ.

(నిష్క్రమించును. తెరపడును)

4 వ రంగం.

నాగేశ్వరాపు గృహం.

భారతి ఖన్నురాలై యుండును.

నిందపడి తాతయింట్లో వొంటరిగా భారతి విలపిస్తున్నప్పుడు పాడుతున్న

కీర్తన

పేద మోమే చూడలేవా? భూమిపై
మృదు స్వభావా! కన్నతండ్రి! కావవా?
నింద వేసే నిల్వ నీవా? ఎందు కీ దిక్కులేని జాతీ?
సుజనరక్షా! దుష్టశిక్షా! పాణిమే
తీయరాదా? ఆంధ్రజాతి! బోవగా॥ పేద॥

భార—తల్లిదండ్రుల్లేని బిడ్డమీద యింత దురంత దుర్భర
విపత్స్వర్వతాన్ని విఱచి పడవేయటం దేనికి జగ
ద్రక్షుకా? తల్లిదండ్రులు కఱవైన బిడ్డ జీలుగు
బెండుకంటె కడు తేలికైన దని యెఱుగవా? పిచ్చుక
మీద బ్రహ్మాస్త్రం వేయటమే ధనుర్విద్యా కాశల
మనుకొంటివా? ప్రేమమయుడవైన నీ కింత కోరిధ
మెక్కడిది? నన్ను నీవు పుట్టించి పోషించటం
దేనికో చెప్పవైతివే? చెప్పటకేమి అవసరం లేనిచో
నన్నిట్లా హింసించటం యేల నయ్యా? ఓ దీనజనమం
దారా! దిక్కుమొక్కు లేని నా దీనముఖంలో నీ

ప్రతిబింబ మేమైనా ప్రకాశించు ననియా?...నా
ప్రాణాలు పోకుండా చూస్తున్నావు? నా కష్టం
యెవరికి చెప్పి తీర్చుకొందును? తుదకు నీవుకూడా
యీ భారతిపై కన్నెట్టఁ జేసిన...నా మొఱ నాల
కించువా రెవరు?

జనక! విశ్వవిపంచికా స్వరము నుంచి
నీ మృదుమధుర దివ్య గానామృతంబు
చిలిక; ప్రకృతి కాంతకు జీవకళ నొసంగు
భారతిని పస్తుఁబెట్టుట భావ్య మగునె?

[తాత ప్రవేశం]

తాత—నీ సంగీతం కట్టిపెట్టు పిల్ల! రాగా రాగా యీ
రాగాలే మా పరువు కాస్తా మట్టిపాలు చేస్తున్నై.
చాలుగాని కట్టిపెట్టు.

భార—తాతా!

తాత—తాతా లేదు రోతాలేదు...చాల్లే నీ వగలాడి
తనం.

భార—నే నే మెఱుగను తాతా!

తాత—ఏమీ...యెఱుంగ నట్లైదు...ఆట మొఱక్క.

భార—బిడ్డమాదిరి పెంచుతున్న మీకే పనికిరాక
పోతే యీ భారతికి దిక్కెవరు తాతా?

తాత—దిక్క...కంటికి కనపడ్డవాడల్లా దిక్కే. నీకు
దిక్కు లేకపోవట మేం..... బైటికి వద.

భార—(భయంతో) బైటి కెందుకు?

తాత—సిలుస్తున్న వాళ్ళతో లేచి పోవటానికి.

భార—(చెవులుమూసుకొని) తగని పని.

తాత—అట్లాగా... తగిన పనేలే నీకు.

భార—(కాళ్ళమీద పడును) తండ్రీ!

తాత—(విదళించుకొని) సరేలేద్దూ, బైటికి పద.

భార—(దీన వదనమై)

ఎంత కృపాకటాక్షమున

హేమలతా లలితాంగిఁ జేసి ది

గ్ధంతులమీదఁ దిగిప్పి బుధ

కాండము చే గొనియాడఁ జేసి ని

శ్చింతగనుండు కొంబసిఁడి

సీమల నిల్పిన ఆంధ్రనాయకా !

పంతముతోడ నీ వివుడు

బైటికి గెంటెద వాంధ్ర భారతి.

[కాళ్ళమీద పడును]

తాత—(విదళించి) కాళ్లా వేళ్లా పడితే పోయిన పరువు మళ్ళా రాదు.

నాగేశ్వరాపు ప్రవేశం.

నాగే—ఏమిటే నాన్నా ?

తాత—(అబ్బురంగా) వచ్చావురా నాయనా ?

నాగే—ఏమిటి ?

తాత—ఏమిటా!... దీన్నింకా యింట్లో వుంచకూడదు.

నాగే—పాపం... ఆ పిల్లమీ దెందుకే కోపం ?

తాత—పిల్లేమిటా?... పిల్లకాస్తా పెద్ద వ్యవహారాల్లా
దిగితేనూ.

నాగే—దానికి వ్యవహారా లంటేనే తెలియవు నాన్నా!

తాత—(మొహం చిట్లించుకొని) తెలియవులే.....

వ్యవహారాలు నీకూ తెలియవులే. ఓరి నీ దుంప
తెగ..... వ్యవహారాలు నీకూ తెలియవులే.
ఇద్దఱూ కూడబలుక్కునే దిగారన్న మాట. గొప్ప
గొప్ప వాళ్ళ కాపురం గోడగడ్డలు చేసినదాన్ని,
దాన్ని లేవదీసుకొని పోవటానికి కూర్చున్నవాణ్ణి
వెంటబెట్టుకొని హాయిగా కులుకుతూ కూర్చో-
నే నీ కొంపలో వుండలేను... ఉంటే యీ ఘోరం
కళ్ళారా చూడలేను... చూచి చేతగాని తెంపిలాగా
కూర్చోలేను. నా కెందు కీ రంకురామాయణాల్లో
రొమ్మ... ఎందుకు... నాదారి నేను చూచుకొంటే
మంచిది. ఇక్కడ యీ అల్కిదాన్ని బెట్టుకొని
ఒక్క నిమిషమన్నా వుండ లేను. అదికాదు, ఏనా-
డన్నా మన వాకిట్లో గుంపు పోగైందా? గుంపు
పోగైందా అంట? ఇ దెప్పుడు నాజూకు సంగీతాలు
తీయ సాగిందో... అదిగో అప్పటినుంచే పోగైంది...
ముద్రప్రపు మూక. పైగా ఆ తిక్కన్నగా డొకడు.
దేబిరిగొట్టు మొహం బెట్టుకొని చుట్టూతా తిరిగి
న్నేహితుడి కొంప చెట్టుబాగ్గులు చేయటానికి తయారై-
నాడు. వాణ్ణి వెంట వేసుకొని తిరిగేటప్పుడే

చెప్పా...విన్నావా అప్పుడు? ఏమోలే తల్లిలేని
పిల్లవాడ వని చెప్పి (కన్నీళ్ళు తుడుచుకొని) అల్లారు
ముద్దుగా చూచుకొంటుంటే యీవరసన యిల్లు సాని
కొంప చేయటం మొదలెట్టావా? ఈ భారతి మూలాన
గాదూ వూరూరా, త లెత్తుకొని తిరిగే యోగ్యత
లేకుండా పోవటం? ఈ నిముషం లగాయితు ఓరబ్బి!
చెబుతున్నా విను. ఇది నా కొంపలో వుండకూడదు...
వున్నదా నీకూ నాకూ తండ్రికొడుకుల సంబంధమే
వుండదు.

లక్ష్మి ప్రవేశం.

లక్ష్మి—మామగారు!

తాత—ఏం అమ్మా?

లక్ష్మి—మా వాళ్ళింటికి తీసుకుపోండి.

తాత—మా అమ్మా! ఈమాయదారిది నిన్నేమన్నా
అన్నదా యేమిట?

లక్ష్మి—చేసుకొన్నవాళ్ళు మూగవాళ్ళైతే అనరూ?
అందఱూ అంటారు...ఎందుకు లెండి.... (కన్నీళ్ళు
తుడుచుకొని) యీ కొంపలో యే నాడూ రొమ్మ
పడకుండా అన్నిసీళ్ళు ముట్టలేదు సరికదా, ఒక
నాడైనా, కంటికి నిద్ర యెఱుగను. ఎందుగ్గానీండి
మీ అబ్బాయి కా భారతికంటే ప్రాణం ప్రపంచంలో
మఱొకటి లేదు.

మీరేమో కలవారి కాపురములో
 మేలైన సత్కీర్తి కాం
 తా రాజేంద్రులటంచు దుర్భ్రమను పా
 త్రా వంశమర్యాద మా
 వా రెవ్వరును గాంచ కిమ్మెయి మహా
 పాధోధిలో, దోసినా
 రే! రాకన్నెల వ్రాత యిట్లు కనినా
 రే! మామ! భూమిస్థలిక.

[మావాల్మీకికి తీసుకు పొండి.]

తాత—చూడూ! పంచమహాపాతకుడా! ఆ చెంపన
 లక్ష్మీదేవి కొత్తగా కాపరానికి రావట మేమిటి? ఈ
 మాయదారిదానితో రొప్పేమిటి? నా కోడలి
 యీ ముద్రాపుదాని మూలాన యెంత భయంపుట్టి
 పుట్టింటికి పోతా నంటున్నదో చూడ్రా. నీకే చెప్పేది
 వింటున్నావా? ఓరి పరమదార్భగ్యుడా! ఎట్లా
 నీతో. నిన్నేరా! ముం దా భారతిని అవతలికి గొట్టి
 తలుపులు ఘడియలు వేసి రా. పో రా. పోవేం. కాడి
 మానువలే నిలబడి చూస్తూ వేమిటూ?

[పెంటు ప్రవేశం.]

పెంటు—అయ్యా! తాథాఘోరీ జాబూ వచ్చింది.
 (హడావుడి పడుతూ వచ్చును)

తాత—ఏమిటూ! హడావుడి. ఒకటే పాడైన హడావుడి.

పెంటు—మీకీ జాబూ అండీ.

తాత—ఏం జాబు? నా కొంపమీద అర్ధరాత్రివేళ జాబులుకూడా యేమిటి ఖర్చు? ఏది? తగిలేవ్. ఎత్తి పడై.

పెంటు—(ఇన్నూ) దీన్నీ ఫైనా ఖవర్ వుండీగా సాబ్.
(ఇచ్చును)

తాత—ఏడ్చినట్లే వుంది లేవోయ్ తెల్వి...పో.

[పెంటు నిష్క్రమించును.]

తాత—(కవరు తలకిందులుగా దిప్పి దీపం పెద్దది చేస్తూ) ఇవి ఇంగ్లీషక్షరాలు కాబోలు గొడవ. (కవరు మూతి చించి) లోపల మల్లా అచ్చ తెనుగే వుంది. (చదువును.)

ప్రియ మైన నా ప్రణయసామ్రాజ్యలక్ష్మికి ముద్దులు. నీవు వ్రాసిన వుత్తరంచూచి ఆనందభరితఁడ నయ్యాను. నీ హృదయసరోవరంలో యీ మదనమోహన రాజ హంసను (నాగేశ్వర్రావువంక భారతివంక మిట్టి మిట్టి చూపులతో నిట్టూర్పులు విడుస్తూ) విహరింపజేసి నందులకు నా సర్వస్వము ధారాగతము సేయ నిశ్చయించుకొన్నాను.

ఇట్లు

నీ ప్రియ మైన తిక్కన్న.

[ఆపుత్రరం చింపి నలిపి నలిపి భారతి మొగాన గొట్టి
వివరీత మైన కోపావేశంతో]

లేచిపో...సిగ్గులేని ముద్రప్రపుదాన. ధూ,నీ మొహం
మండ, అబద్ధా లాడితే పాపం బద్ధిద్ద లవ్వకుండా
వుంటుందా ? చూడొ! సిగ్గులేనివాడా ! వ్యవహారా
యెరిగ దంటివే ? ఈ వ్యవహారా లేమిటి? గోడప్రక్కనే
కాచుకొన్నాడు పోవే తిక్కన్న ... మా పాలబడి
యెందు కేడుస్తావ్ యెదురేడ్చు ?

నాగే—(ఉత్తరం చూచి ఆదుర్దాగా) నాన్నా ! భారతి
వ్రాసింది కాదే.....లక్ష్మికి వ్రాసింది.

తాత—(పండ్లు కొలుకుతూ మొహం చిట్లించి) ఓరి పిచ్చి
మొద్దు,పిచ్చి మొద్దు కాన!(దగ్గరి కొచ్చి నోరు మూసి)
నీకు తెలియదు పూరుకోరా ! (కోపంతో) ఓసినీ
మచ్చ మాయ. నా కొడుకు కాపురం నిలుపునా తీర్దా
మని చూచావుగా ? పోవేం...పోతావా పోవా ...
మాదిగాడి చేత యిబ్బించాలా ? ఊ.

నాగే—తొందర పడక నాన్నా !

తాత—ఓరి నీ దుంప తెగ. కొరివితో తలగోక్కుయ
వుటొ. నీ శాంతం మండిపోను.

నాగే—శాంతమే మనకి భూషణం నాన్నా !

తాత—ఏడ్చి నట్లే వుంది. నీ తెల్వి, నీవూ పల్లకాడై
పోతే...పో అవతలికి.

నాగే—(వేడుకొంటూ) నాన్నా ! నాన్నా !

ఏ విశాలగభీర భావాంబర తలాన

ఏ తల్లి యమృత జీమూత యయ్యె

ఏరాజ సుకుమార పాడిజాత వనాన

ఏ జనని వరాల జాజి యయ్యె

ఏ సువర్ణమణి సింహాసన నీమలో

ఏ మాత సుమనోభిరామ యయ్యె ?

ఏ వీరకేసరి జీవితాటవి మధ్య

ఏ దేవి పచ్చిబాలింత యయ్యె ?

అట్టి.....

తాత—అట్టి కాదు నేలమట్టో.

నాగే— అట్టి సులలిత సుగుణ సుధాంజలి యగు

ఆంధ్రభారతి నిట్లు నిరాదరించి

వెడలఁ గొట్టినచో తెన్ను పుడమి కింక

తెగులు పుట్టకయుండునే తెనుఁగుతండ్రి !

[కాళ్ళమీద పడును]

తాత—(పడ దోసి) అఘోరించిన ట్లుందిలే. నీ నీటి

నీవు...పుద్ధరిద్దురు గాని దేశాన్ని. కదలవేమే

పిల్లా ? నీక్కాదూ చేప్పేది ? ఒక్క నిముషంగూడా

నా గడపలో నిల్వటానికి విల్లేదు. పదవేం.

భార—ఈ నడి రాత్రివేళ యెక్కడికి పొమ్మంటారు ?

తాత—(హేళనగా) ఎక్కడికా ! చక్కగా కమ్మని

సుఖం అనుభవించే చోటికి. పద (గెంటపోగా)

నాగే—(రెండుచేతులు పట్టుకొని) నాన్నా! నాన్నా!

తాత—(విదళించుకొని) నాన్నా లేదు, దున్నా లేదు. పో, అవతలికి పో వేమే?

[గంట పోవును]

నాగే—(పట్టుకొని) నాన్నా!

తాత—(విదళించి) ఏం.....వల్లు వాచి కొట్టుకొంటున్నావా? పల్లూడకొట్టేను. పో, అవతలికి...పోమ్మన్నది నిన్ను కాదటే! (పడత్రోయును. భారతి కీర్తన పాడును).

కీర్తన

తండ్రీ! ఇదిటే ధర్మము?

కొండ విటచి పై బడద్రోతువా?

నాబ్రతుకు భారమా?

తండ్రీ॥

తాత—పో, ముద్రాప్తపు చచ్చినదాన(బైటికి గెంటి) ఇంకా నా యింటిపట్టు కనపడ్డావంటే మట్టుకు మహమ్మాయి చేశానే!

(తలుపులు విసుగుతో వేసి, గడియలు వేసి, వెనక దీన మొగంతో నిల్చున్న నాగేశ్వరాపు మొహం కొట్టుకొని) అబ్బా! నీ దుంపతెగా. (తలెత్తి ఏమిటో ఆ యేడ్పుగొట్టు మొహం? పద వేం యింట్లోకి ఎవరైనా నవ్వి పోతారన్న సిగ్గుడొద్దు మొహానికి.

పుట్టావు పాడైన పుటక. ఈ తడవ ఆ తిక్కన్నగాణ్ణి
గుమ్మం తొక్కనీ చెబుతా. (అపారమైన దయతో)
రా! లక్ష్మీ! మా అమ్మా! ఈ దౌర్భాగ్యుడితో
నీ కెన్ని కష్టాలు వచ్చి పడ్డవే. పరాయిపిల్ల వనైనా
దయాదాక్షిణ్యం వుండొద్దు? ఎందు కేళ్ళోస్తేనే
సరా? పుట్టాడు పాడైన పుటక. ఇహ, ఆ భారతి
చచ్చింది వదిలిందిగా. రా! అమ్మా! లక్ష్మీ!

లక్ష్మీ— ఇంకా తెల్లవారిందాకా అట్లాగే చూస్తుం
డాలా? రండి!

[తాత లక్ష్మీ నిష్క్రమింతురు]

నాగే—(పొంగి పొరలి వస్తున్న దుఃఖంతో)

ఇగురుమామిడి చిన్ని చిగురుకొమ్మలలోన

పట్టుజాకట్టు చూపెట్టుతనయ!

పూలదుమ్మలూ పొంగిపొరలు కమ్మదనాన

జలకేళి నల్పు రోజాకుమారి!

కోకిలమ్మల నన్నగొంతులో హాయిచే

సోయగ మొలికించు తోయజాక్షి!

అల్లారుముద్దుగా ఆనందలక్ష్మితో

రాజనమ్మిడెడి గారాలకూచి

అఖిల విద్యత్సభాంబోధి సుఖ సుధాక

ధాతరంగ రంగత్రబంధ కమసీయ

డోలికా లోలయై, బాహ్ని జోల వినెడి

నా తెనుగుతల్లి పులుల కంటబడె నకట!

ఎంత వున్నవాళ్ళకాపురంలో పుట్టినప్పటికీ యీ చేత గాని మూగతనం యెందు కొచ్చింది ? స్వతంత్రం లేకపా వటంవల్లనే వచ్చింది. దేనికై నా స్వతంత్రమే మహాబలం. అటువంటి స్వతంత్ర బలనంపన్నుడుగాని వాడు బ్రతి కున్నప్పటికీ చచ్చినవాళ్ళతో జమకట్టుకోవలసిందే.

అమృత నీహారి బిందుగర్భమున బుట్టి
అతులిత నవరత్నాభరణాంగి వైన
ఆంధ్ర భారతి ! యీ దుర్మదాంధు నింట
పరిభవదవాగ్నిలో బడి కరగితమ్మ.

స్వతంత్ర ధనం ఆర్జించే వఱకు యీ కొంపలో కాలు పెట్టను. పెట్టకూడదు.

[నిష్క్రమించును]

తెరపడును.

తెనుఁగు తల్లి

ద్వితీయాంకము

1 వ రంగం, నదీతీరం

[ప్రచండ శపథం తీర్చుకొనేవఱకు అన్నపానీయాలు
ముట్ట నని తిక్కెక్కిన తిక్కవేషంతో
తిక్కన్న ప్రవేశం]

తిక్క—మాయ వేషధారులకు, అఖండ దురాశా పీడి
తులకు, కపటనాటకసూత్రధారులకు, అసహన
వీక్షణాలంకార సహస్రాక్షులకు, ఆయుర్భాగ్యములు,
అష్టైశ్వర్యములు, ఉగ్గుపాలతో నిచ్చి కడుపార
ప్రేమతో పెంచుకొనుచున్న లక్ష్మీ! నీవు లోక
మాతవా? ఈ బిరుదు నీ కెవ డిచ్చినది? కాదు
కాదు, నీవు లోకమాతవు కావు. లోక ఘాతకివి.
ఇకనుంచి నీ వీ బిరుదు తగిలించుకొని సంచరించు-
నీకెన్ని ఆరాధనలు, నివేదనలు, ముట్టగలవో
తెలుసుకొందువు. అట్లా చూచెద వేమిటే? న్యాయ
మార్గవిధ్వంసకీ! నే నెవణ్ణో తెలుసునా?
నీ మహామారణగుణాలవల్ల తిక్కెక్కిన తిక్కన్నను.

లోకానికెల్లా నీవు లోకఘాతకివని తెలిసే పర్యంతమూ
 నా కీ తిక్క తగ్గదు. లోకఘాతకీ! లక్ష్మీ! నిన్నా
 రాధించు నీ రాకుమార్లు, కుబేర్లు, నాకాలిగోటికి
 సాటిరారు. నాముందు నిలువలేరు. వాళ్లని తీసుకొని
 నాపైకి దండెత్తెదవా లక్ష్మీ? పొరపాటు సుమా! ఆ
 ఓబయ్యలంతా నిన్ను దీసుకొని నాపై దండెత్తటా
 నికి చూస్తున్న మొగాలే లక్ష్మీ! నిన్ను చూచి గడ
 గడ లాడువాళ్ళపై నీ పెత్తనం సాగినట్లు నా
 ముందు నీ యాటలు సాగుతై యనుకొంటివా?

లేనికొంపపయి గాలి దుమారముగ దూకి

కూటికుండ పగులఁగొట్టు ఘనుఁడు
 మున్నెన్నో కాపురమ్ములు గుండములవేసి

దిబ్బలు వెట్టి కందిన బలుండు
 వారసత్వములకై పన్నాగములు పన్ని

మిన్నగు మాడ్కి కూర్చున్న ఖలుఁడు
 తనకన్న కూడఁబెట్టినవాని కనుగొన్న

శిరమువంచి నలాము నేయు చవట.

నీకు దాసానుదాసులై లేకితనము

తోడ, నీకాళ్ళు కళ్ళ కద్దుకొని వేడు

కొని గడగడ లాడెదరుగాని నిరతంబు

నీకు మగలైన యే రీతి నిల్తు లక్ష్మీ?

నీ దురహంకారం నీకు మగఁడైనవాఁడే వీరేదీ.
 అతఁడే నన్నునూ, నా ఆంధ్ర భారతిని పూజించేది.

లక్ష్మీ! నీవు నా వాణి కన్న లావణ్యం గలదాన
వనియా.....విజ్ఞప్తిగుచున్నావు? నా భారతికున్న నీతి
నియమం నీ కున్నచో లక్ష్మీ! నేడీ ప్రపంచమంతయు
యుద్ధభూమిగా వుండేది కాదుగదా! ఒళ్ళును పుల్కరింప
జేసే తప్పు బెల్కులలో నుంచి వచ్చు,

చక్కదనమ్ముచే బర వ
శత్రుములో బడవేసి, రేబవల్
పెక్కు విధాల వేపుకొని
బిక్క మొగమ్ము దయారుజేసి నల్
దిక్కుల కంపి దుర్దశకు
దింపెడి సానికి నీకు, భేద మే
ప్రక్కను లేదు లక్ష్మీ! కన
రా? మఱి మీ నటనా విశేషముల్.

[పెంటు ప్రవేశం]

పెంటు—హేమ్మి? బాబూ! సాలా గలాటలో వుండా
ర్నీకీ?

తిక్క—పాపిష్టిలక్ష్మివల్ల గలాటలోనే వున్నా. విశేషా
లేమిటి పెంటు?

పెంటు—ఇశేషాల్నీ హేమండీ! బహుత్ అచ్చగా
వుండాఖాలం లుచ్చగా మారిందిగా. మీకీ హింకా
ధైర్యా లేదండీ పండిత్ సాబ్?

తిక్క—(ఆదుర్దాగా) తెలియ లేదోయ్! ఏమి టది?

పెంటు— హేమిన్యావుందీ బాబూ! నా గేశ్వర్లావ్ మర్మే
నేరింది నూశారూ?

తిక్క— ఇద్దరూ చేరింది?

పెంటు— ఖొత్తగా వచ్చిన పిల్లా అండీ!

తిక్క— అది లక్ష్మి.

పెంటు— ఆలచ్చీ యేయేళా ఖాలూ పెట్టిందో బాబూ!

తిక్క— ఏం జరిగింది?

పెంటు— హేం జరిగిందా! తాథాఘాడ్కీ హాఘా
ఫెర్లి ఖఘా తిర్లిన్.

తిక్క— ఏం జేశాడు?

పెంటు— హేమిన్యా నేస్తాడ్. హిల్లూహాల్లాఖాడ్ నేస్తాడ్.
సాపం. హదివహూ ఫెహ్గుతుండ బారతి పిల్లా
లేదూ... ఆ లడ్కీకీ హెల్లా కొట్లాడ్.

తిక్క— నిజమేనా? నిజమేనా? నా గేశ్వర్లావ్ లేదూ?

పెంటు— హాయ్నీ మాటా లెఖానేస్తాడా బాబూ!
నా గేశ్వర్లావ్ ఘూర్ ఖాడా యేడకో లేనీ పోయీ
నార్.

తిక్క— (చేయి పట్టుకొని) భారతి లేదా పెంటు? భారతి
లేదా పెంటు? నిజంగా చెప్పు?

పెంటు— లేదా, లేదూ హనీ గదండి మీకీ సెస్తా.

తిక్క— పోనీ యెక్కడికి పోయిందో చెబుదూ?

పెంటు— నాకీ సెప్పీ ఫంఫారండి! నడిరేత్తి యేళా
బైట్కి కొట్టారంట. పొద్దునేడా ఖన్నడా లేద్.

తిక్క—(పెద్దపెట్టున పొంగి పొర్లుతూ వస్తున్నదుఃఖంతో)
భారతీ! నా ఆంధ్రభారతీ! ఏ పరమ కిరాతకుడు
నిన్ను వెళ్ళగొట్టెనే? ఆంధ్ర భారతీ! ఇంతలో
యింత ప్రళయం వచ్చి పడుతుం దని యెఱుగనే,
ఆంధ్రభారతీ! (పడిపోవును)

పెంటు— హేమ్మీ! బాబూ! మీ కీ సాలా తెల్సినవారూ-
లెగండి. అరే! అల్లా! నాకీ బమ్మత్యాపాతకం
నుట్టుకుండేట్టుగా వుందే! ఉజే! బాబూజీ! పండిత్
సాబ్! లెగండి, పోయీ, హేడన్నా హెత్కి
వొద్దాం. ఖుదా! అరే! అల్లా! అబ్ మై క్యా కరూం?
హా... ఇధీ నూస్తే నాగుండె బేజారై పోయిందే.
హేమ్మీ గచ్చంతరం? ఆ... ఆ తాథాఘాడ్కీ, బుద్దీ
లేద్. పాపిట్టిదానీ మాటా యినీ, ఖొంఘా హీకాడ్కీ
తెచ్చాడ్. బుద్దిగల బాబూ యీ ఘోరం నూడా
లేకా దేశాంతరం లేసీ పోయాడ్. హింకా వుండదిగా
మాతల్లీ... వేదోళ్ళ పానాల్కీ బలిసేస్తాన్కీ. ఈ లచ్చీ
ఆతాథా నాకీ హింకా ఖల్ఖాలు పెట్టీ హమేషా
తమాషాగా నవారీ సేస్తారూడా. హింకా నాకీ నా
ఖరీ లేకాపోతే లేకాపోయేగానీ నాపిల్లా జెల్లాతో
నేనూ లేసీపోతా.

[నిష్క్రమించును]

తిక్క— (లేచి అటునిటు చూచుచూ) పెంటు! పెంటు!
ఆంధ్రభారతీ! ఎక్కడికి పోతివే? నీ కష్టాలు విని ఆద

గించువాడే లేడని పోతివా? నాగేశ్వరా! నీవు
 కూడా దేశాంతర గతుడ వైతివా? నా ఆంధ్రభారతి
 గతి యింకా యెవరు చూస్తారయ్యా! ఇన్నాళ్లు నేను
 కూడా నీ అనుపమాన భాషాభిమానం చేతనే గదా
 బ్రతుకుచున్నది. నా సంగతి తెలుసుగా నాగేశ్వరా!

చేతన్ గవ్వయులేదు, నాదు మొఱ

కొంచెంబైన గై కొంటకున్

దాతల్ లేదు, నిరంకుశప్రభుకళా

దార్జన్య పర్జన్య భే

రీతారావని నస్తి పంజరముగా

వేలీలాడు యీ దేహమా?

నా తండ్రి! మన ఆంధ్రభారతికి పా

ణాధార మీధాత్రిపై.

పాపభూయిష్ట మైన దురంత ఘోర దాగుణమారణ
 విషదంష్ట్రీ! కుక్షింభరా వేశ దురాశ వినాశకారణ
 పక్షి! లక్ష్మీ! ఛీ!

నీ మూలంబునగాదె? నాదు మురళీ

స్నిగ్ధప్రసూనాంజలీ

ప్రేమారాధనమాగి, కష్టదిన దు

ర్భిక్షాగ్నిలో వేగి, నే

డీ మిన్నంటు విషాదగేయములతో
 నేడ్చేడ్చి మున్నీరుగా
 భూమి పొంగి తుపానుబట్టినది క
 ల్కులకొంపలో రక్కసీ॥

ఓ ఉన్నత పర్వతరాజంబులారా! ఓ గంభీరఘోష
 రోషావేశ చతుస్సముద్రంబులారా! ఓ భయంకరా
 రణ్య విహార వరాహ వ్యాఘ్ర! నానావిధ శకుంత
 సంతానంబులారా! నా ఆంధ్రభారతి యెక్కడ?
 నా ఆంధ్ర భాషాదేవి యెక్కడ? (నిష్క్రమించును)

తెరపడును.

2 వ రంగం. తాత గృహం

[తాత విచారగ్రస్తుడై యుండును.]

ఎందుకీ మాయదారి చదువులు. కూటి కొచ్చేవా? గుడ్డ కొచ్చేవా? ఉన్నదాన్ని పూడ్చి పెట్టడానికే గాని మతేం గాదు. చదువులు చట్టు బండలు గాను, నేనీ చదువులు చదివే యింత ఆస్తి ఆర్జించానా? ఎమిటో! ఇదంతా కలికాల మహిమగాని మతేం గాదు. అయినా, యిప్పు డొక చిన్నా లేదు పెద్దా లేదు; ఎవరికి వారే పెద్దలు. మంచి చెడ్డ చెప్పేవాళ్ళు లేరు. వినేవాళ్ళు లేరు. నా కాశ్చర్యం వేస్తుంది! మా నాగేశ్వరాపుత్రోటి వాడు బొర్రన్న. వాడొక్కడు కనపడుతున్నాడు పెద్దవాళ్ళ పేరూ, ప్రతిష్ఠా నిలపటానికి. వాడెంత వ్యవహారగా నల్లరిలో చెప్పకో బడుతున్నాడు? డిబ్బోయే వ్యవహారం వచ్చినా వాడొస్తేనేగాని పరిష్కారం గాదు. వాడి తల్లి యేం పూజ చేసుకొని కన్నదో; వంశరత్నాకర మైనాడు బొర్రన్న. మా అవిడా కనిపోయింది ను పు త్తొణ్ణి నుపుత్రా కొంప వీకరా అని. ఆ బొర్రన్న అసలు చెడుబాకే స్నేహాలు పట్టేవాడే కాదు. మావాడు అట్లా కాదుగా. ఇంట్లో రంకులరాటాన్ని త్రిప్పేదాన్ని పెట్టుకొని లేకిముండా కొడుకుతో నరసా లాడిస్తున్నాడు. ఇది నాకు గిట్టుతుందా? గిట్టకే చివాట్లు పెట్టనని లేచిపోయినాడు. వీడి మొగానికి బంగారంవంటి

లక్ష్మిని కడితే, యీ వరసను తెంపుకు పోతాడా?
పోనీ! ఇంకోణ్ణి తెచ్చుకొని పంచుకొంటా. కలవా?
కాకిచేత కబురుచేస్తే చాలు. రే పీపాటికి చాలామంది
కొడుకులు నాయుంట్లో దిగుతారు. నేను మావాడికి
పనికిరాక పోయానుగాని, దేశంలోవాళ్ళకి పనికి
రాని వాణ్ణెనానా? చీమలకి బెల్లం చేదెప్పటికి గాదు.

[పెంటు ప్రవేశం.]

పెంటు— అయ్యా! తాథాఘాత్!

తాత— ఏమిటా! అబ్బాయిజాడా యేమన్నా తెలి
సిందా?

పెంటు— భారత్కి మొగ్ధుజాడా తెలిసిందీ బాబ్.

తాత— (మొహం చిట్టించుకొని) ఏడ్చినట్లే వుంది నీ
తెల్వి.

పెంటు— హార్నీ హెత్కాటానీ ఫోతే మద్దెనా హీర్నీ
ఖన్సడ్డార్

తాత— ఆ. హా! సంతోషమే! ఇప్పుడీ వార్త
చెబుతేగాని, నా ప్రాణం నిల్వదని వచ్చావన్న
మాట...మాయదారి ముండాకొడక! మాయదారి
ముండాకొడక అని. మా కెవరు దొరికినా యిటువంటి
జెప్తలే దొరుకుతారేం? ప్రాణానికి తోడు.

పెంటు— తిర్గీ బేగీ హెత్కాటానీ పోయీ వస్తాన్
గదండీ.

తాత—మల్లా రావటంకూడా యెందుగ్గాని తద్దినం...పో

పెంటు—హెక్కడీ పొమ్మంటార్ ?

తాత—ఎక్కడికా ? వల్ల కాట్లోకి.

పెంటు—హక్డా బూడ్డా గదండీ.

తాత—నీవంటి గాడిదలకి పనికొస్తుందిలే...పో

ట్టాన్ని...పో. ఆట్టే వాక్క.

పెంటు—మీకీ ఖాంప నేస్తే ?

తాత—ఏమిటా ప్రిలాపం ? పొగరు బోతుతనం !

పొమ్మంటేను. వొళ్ళు వాచిందా ?

[పెంటు నిష్క్రమించును]

అడిగిన భత్యాన్ని మూడగట్టి అబ్బాయిజాడ తెల్సుకురారా అంటే, భత్యంకాస్తా యిట్లో పోనుకొని యెక్కడికి వెళ్ళాడో యేమో, మల్లా పందికొక్కణ్ణే మెల్లగా చేరాడు తిక్కన్న కనపడ్డాడని. ఆరివీడి దుంక తెగ; తిక్కన్న కోసమా వీణ్ణి పంపింది! (చూచి ఏడి? పోయాడల్లేవుందే? ఒరేయ్ ! పెంటూ ! పెంటూ !

(జీ, జీ, అని పెంటు తెరలో పలుకును)

తాత—ఆరి వీణ్ణి పెద్దపులెత్తుకుపోనూ. అడుగో! ఇక్కడ

చచ్చాడల్లేవుంది. ఇట్లా వొకమాటు చావ్.

[జీ, జీ; అంటూ పెంటుప్రవేశం]

తాత—ఆరి, నీ జీ పాడై పోను. జీ అయ్యానుగా నీకు? పొగ

రెక్క కొట్టు కొంటున్నావా ?

ఇదిగో! బొర్రన్నగారితో నే నొకమాటాచి
పొమ్మన్నావని చెప్పిరా.

పెంటు—హాహీ లేకాపోతే.

తాత—చెవులు క్రిందుగా ముసుగు వేసుకు రా శకున
పక్షి. నిన్ను నేను చెప్పింది చేసి చావటానికి పెట్టు
కొన్నానా? సమాధానం చెప్పటానికి పెట్టుకొన్నానా?
పోయ్ చెప్పొస్తావా?

పెంటు—(మౌనము)

తాత—మాట్లాడవేం రా?

పెంటు—సమాధానం సెప్పొద్దన్నా ర్గదండీ! సావ
మన్నారా?

తాత—అఘోరించినట్లుగానే వుంది. పోయి పిల్చుకురా!

[పెంటు నిష్క్రమించును]

కంటికి నిద్రలేక, వొంటికి సుఖం లేక నే నావరస
పడరాని పాట్లల్లా పడి లక్షలతరబడినంపాదించా. ఏం
ప్రయోజనం? దక్కనిచ్చే కొడుకు పుడితేగా? ఇది
వటదాకా, పూళ్ళో నానా అల్లీ జనాన్ని తెచ్చి
మేపాడు. అది చాల కిప్పుడు దేశంలో వాళ్ళని
గూడా తోలుకు రావటానికి పోయాడు. ఆ వచ్చే
వాళ్ళకన్నా సిగ్గు భిడియం వుండొద్దా? తేరగా
నాళ్ళ తాతగాడి ముల్లె దాచిపెట్టినట్లు వస్తారు.
ఘూ...మనిషై పుట్టిం తర్వాత మానాభిమానా
లుండాలి.

[బొర్రన్న శనేశ్వరావు ప్రవేశం.]

బొర్ర—తాతగారు !

తాత—నాయనా ! వచ్చావా? ఇంతకుముందే పెంటుష
మికోసం పంపించా. కూర్చోండి.

బొర్ర—(కూర్చుంటు) పెంటు కనపడలేదే మాకు !

తాత—వాడో త్రాగుబోతు ముండాకొడుకు. తా
తందనా లాడుతున్నాడు కాబోలు. ఎబ్బే, యీ
పెంటు చురుకైన వాడుకాడు.

శనే—నాగేశ్వరావు జాడా తెల్పిందాండి ?

తాత—లేదు తండీ !

శనే—బలే పని చేశాడు. కాదురా బొర్రన్న ! యీ
వార్ధక్యంలో నాయనమ్మగారుంటే తాతగారింత కష్ట
పడతారా ? నాగేశ్వరావు యిట్లా లేచిపోయే
వాడేనా ?

తాత—(కన్నీళ్ళు తుడుచుకొంటు) అదుంటే నా ఖర్చు
యిట్లా యెందుక్కాల్తుంది నాయనా ?... హాయిగా
పార్వతమ్మవారి మాదిరి స్వర్గానికి లేచిపోయింది.
నేనుగూడా పోకూడదు పోతే నా కీ నరకం వుండేది
కాదు, మావాడి కీ కంటకం వుండేది. కాదు
(చప్పు డవటం విని) ఏమిటా చప్పుడు? ఎవడో
అక్కడ ?

బొర్ర— పెంటాస్తున్నాడేమో తెండి.

తాత— పెంటిప్పు డప్పుడే రాడు నాయనా! చుట్టుపట్ల కల్లా సుగంధంచల్లే సెంటుబుడ్డి యింకా వుండేమో నని పోకిరీమూక జొరబడటం మామూలైందిగా నాయనా! అదే నా కొంప కింత తిప్పలు తెచ్చింది.

శనే— మీచేతిలో పెరిగిన పిల్లేగదండి?

తాత— పిల్లే, పాడైన పిల్ల. ఇంతకూ ఆ తిక్కన్నగాడి స్నేహం మావాడు పట్టకపోనుగా... యీ భార తిట్లా గడేకా రయ్యేది కాదు.

శనే— ఆ పిల్లని తిక్కన్న కిచ్చిచేయటం మీ నాగేశ్వర్రావు కిష్టమేమో, పోనీ అట్లా చేయకపోయినారా?

తాత— ఆ దేబిరిగొట్టు మొహానికిచ్చి చేస్తే పిల్ల సుఖ పడే దెట్లా? తను దూర సందులేదు గాని మెడకో డోలా అన్నట్లు ఆ తిక్కన్నగాడికి పెళ్ళా మెందుకు?

శనే— తాతగారూ! నాదొక మనవి.

తాత— ఏమిటో చెప్పు నాయనా!

శనే— మన బొర్రన్న పెండ్లినిమిత్తం ఆలోచించటానికి వచ్చా.

తాత— మంచిదేగా నాయనా! అసలా భారతిని బొర్రన్న కద్దా మని నేనెంతో ఆశపెట్టుకొంటే అ దీమాదిరి బ్రద్దలైందిగా.

శనే— మతేం బ్రద్దలు గాలేదు గానీండి, మీరు సమ్మతించే పక్షంలో, నే నొక సలహా చెబుతా వింటారా?

తాత— అయ్యో! వినకేం! అవశ్యం వింటా నాయనా!

శనే—తిక్కన్నని తిరిగి చూడకుండా ఖైదుకు పంపటం, బొర్రన్నకు భారతి నిచ్చి చేయటం, నాగేశ్వర్రావు వచ్చేలోపల చేశామంటే గోల చల్లారిం దని విని వస్తాడు.

తాత—బాగానే వుందిగాని భారతి వప్పుకోవాలిగా.

శనే—మీకెందుకు మీరు నాతోరండి, వప్పుకొనే టట్లు చేస్తేనే సరి. ఇందులో మీరుమట్టుకు భారతిమీద అనుగ్రహం చూపాలి!

తాత—చూపకపోవటమేం నాయనా! అది నేను పెంచిన పిల్లగాదూ? దానికి నాకంటే వేతే దిక్కు మొక్కు యెవరున్నారు?

[తిక్కన్న ప్రవేశం.]

తిక్కన్న—తాతగారు! నమస్కారం. నాగేశ్వర్రావు వున్నాడా?...ఈ మనుమడి మీద అనుగ్రహం తప్పినట్లుందే? శనేశ్వర్రావు! నాగేశ్వర్రావు వెక్కడి కెళ్ళాడో నీకు తెలుసా? ఓహో! బొర్రన్నా వున్నాడే? నీకూ తెలియదటా?...మీరంతా కలవాళ్ళు కాబట్టి పేదవాడితో మాట్లాడటం నామర్దా పని. పాపం, తాతగారికి నాయనమ్మగారు పోయినప్పటినుంచి అన్నీ కష్టాలే.

తాత—(మొహంచిట్లించుకొని) చాలా వేధవ పరామర్శ. మళ్ళా దేన్ని లేవదీసుకు పోవటానికొచ్చా?

తిక్క—(నవ్వుచు) విన్నావా? శనేశ్వర్రా! తాతగారి పరాచకం.

శనే— ఇందులో పరాచక మే ముందిరా?

తిక్క— లేక పోతే సరేగాని, లేవదీసుకు పోయిన
వాడెన్ని గుండెల్తో యిక్కడి కొస్తాడా?

తాత— ఇళ్లల్లో జొరబడే కుక్కకు సిగ్గా శరమా? చెప్పు
దెబ్బలు తింటానికి వస్తూ వుంటుంది, పోతూ వుంటుంది.

తిక్క— రోజూ యింత రొమ్మపడకపోతే దానికూడా
యింత కూడు పడేస్తే కావలి కాస్తూ పడుంటుందిగా.

శనే— పెద్దల్తో పరిహాసం పనికిరాదు.

తిక్క— (రోషావేశంతో)

ఓరి ! శనేశ్వరా ! తెలిసె

నోరి ! దురాత్మ ! భవన్మహా దురా

చార కథా ప్రపంచ ఘన

సాహస కార్యము కట్టిపెట్టు; లే

దా, రుధిర ప్రవాహమున

తావక దేహము నిల్వజెట్టు, నీ

ధీరతనమ్ము కన్నొనెడ దేనికి

వట్టి వృథా ప్రలాపముల్॥

[నిష్క్రమించును]

తాత— ఆరి టక్కరి ముండాకొడకా ! ఏంతలో కూనై
గండైనావురా?

శనే— కానీయండి. మీడి ప్రతాపం ఏమాత్రందో
త్వరలోనే చూపిస్తా. (నిష్క్రమింతురు)

[తెరపడును]

తెనుఁగు తల్లి

తృతీయాంకము

1 వ రంగము, నదీతీరము.

[కృశీభూత శరీరురాలై భారతి ప్రవేశము.]

కీర్తన

పోవే! ఇక నీవో ఆశా!

లేదే! అపేక్షా! పరీక్షా! నిరీక్షా!

బ్రతుకే వృధా ఆశా; ఆశా ॥పో॥

లేరే! కృపాభుల్ నీమొఱలు వినన్

పోవే! నీవో ఆశా! మహాదురాశా. ॥పో॥

నమస్త చరాచర జీవకోటి కయి నానా కష్టాలుపడి,
కడుపు తీపితో బిడ్డల్ని మోయుచున్న భూమాతా! ఈ
ఆంధ్రభారతి నీకు భారమా? కూడా, గుడ్డా కఱవై నిలువ
నీడలేక, దిక్కుమొక్కు గానరాక, నిస్త్రాణచే అల్లాడు
చున్న యీ బిడ్డపై జాలిలేదా? ఓ భూదేవీ! నీ హృద
యంలో చల్లని కరుణారసం లేదా? నా కడగండ్లు కన్న
డటం లేదా? బొమికల గూడైన ఓ తెన్నుచేడియ!
క్షమాగుణ సంపన్నురాలైన యీ భూజననిక నీ బ్రతుకు
భారమే కాబోలు. మిన్నకున్నది.

నీ కెవ్వరింక దిక్కు? దిక్కుమొక్కులేని వారి జీవితం నిరర్థకం. ఆ సువర్ణసౌధాలవారికీ, అఖండ భూమండలాధిపతులకు, ఆ సుకుమార కుమారులకు పనికిరాని జీవితం వ్యర్థం కాదా? లేకున్న వారు నిన్నిట్లేల చూచెదరు? కనుక ఈ మృతకళేబరముపై అపేక్ష వీడి ప్రాణాలు వదలి నీ తలిదండ్రుల దగ్గటకు పోమ్ము. ఆంధ్రభారతీ! తలిదండ్రులేని బిడ్డలకు తరుణోపాయ మాఖరి కిదియే! గంగాభవానీ! త్రిలోకైక పావనీ!

మండువేసంగిలో మలయమారుత మిచ్చి
కాపాడుకొనుచున్న కన్నతల్లి!

జడివాన పడునాడు కడుసంభ్రమము నిచ్చి
మేరు వెక్కించు బంగారుతల్లి!

చలిగాలి కసరి వినదు రోజు బల మిచ్చి
ప్రభ సాగజేయు వరాలతల్లి

సర్వ పర్వదినాల గర్వాతిశయమిచ్చి
ఆశీర్వదించు ముత్యాలతల్లి!

స్వర్ణ కేదారఖండ భాస్వత్ప్రదీప
రూపరేఖాశలాక లక్ష్మీపతాక
మాంధ్రభారతి కింక నీ యండఁజూపె
కలుపుకొనుము నీలోన గంగాభవానీ!

[గంగలో దూకి కొట్టుకుపోవుచుండును]

(తెరపడును.)

(Next scene విచారగ్రస్తుడైన తిక్కన్న ప్రవేశం.)

కీర్తన.

ఓసీ! సురమదగజగమనా! కనవే కనవే?

మృదుపాణి! నామృదువీణారాణి!

నా గానామృతపాణి! కనినావే?

మృదుమధుజీవనా || ఓ ||

ఎంత తిరిగిననూ ప్రయోజన మేమున్నది? ఎవర్నడిగిననూ తగినజాడా విప్పిచెప్పటం లేదు. నడిరాత్రివేళ ఆ వరమలుబ్ధాగ్రేసరచక్రవర్తిచేత గెంటబడటంవల్ల యే పెద్దపులిసోటనైనా పడెనా?

(గద్గదికమున) నా ఆంధ్రభారతి! నీవీ తెనుగుగడ్డపై జీవించియున్నమాట వింటినా...చాలు. ఈ దిక్కులేని బొందిలో ప్రాణాలు పెట్టుకొని జీవించుచుందునే! నా ఆంధ్రభాషాలలామా! ఇంకా నాకంటికి కట్టవైపోతివా? (ముందు చూచి) ఆ యేట్లో కొట్టుకొస్తున్నది శవంగా వున్నదే? పాపం దిక్కు మొక్కులేని జీవితాలు యిట్లా యేట్లోబడి యెన్ని కొట్టుకు పోవుచున్నవో? స్త్రీశవంగా వున్నదే? (సమీపించి పెద్దగా) ఎవరోకాదు ఎవరోకాదు, నా ఆంధ్రభారతి! నా ఆంధ్రభారతి!

(అని గంగలో దూకును.)

[ప్రేమ్మట విషాదవాద్యములు వాయిచుచుండవలెను.]

(Next scene) తీయవలెను.

[భారతిని చేతుల్లో పెట్టుకొని బురదగుడ్డలతో, తిక్కన
ప్ర వేశం]

(శవాన్ని దింపుకొని)

తిక్క—నా ఆంధ్రభారతి! నన్ను వదలిపోతివా? నా
ఆంధ్రభారతి! నిన్ను విడిచి నేనీ పాపిష్టి జీవితం
గడపుకొనుచుండు ననుకొంటివా? నా ఆంధ్రభాషా
సృవంతీ! ఆ ధనపిశాచి, ఆ కఠినపాపాణహృద
యుఁడు, ఆ ఘోరకార్య ఘటనా కిరాతకుఁడు, ఆ
సాధుజనప్రాణఘాతకుఁడు నిన్ను వెళ్ళగొట్టిన
వార్త విన్నప్పటినుంచి, నిరాహారదీక్షతో నిరాధార
కుక్షితో నిద్రమఱచి నీకోసం దశదిశలు వెతకి బక్క
చిక్కియున్న నాపై కోపమా? నా ఆంధ్రభాషామ
తల్లీ! నన్నెవరి కొప్పచెప్పిపోతివే?

మునుపు నీ చిరునవ్వు మువ్వల ధ్వనికాదె
తెనుఁగు కోడెలకు తెచ్చినది సాగను?
వెనుక నీ రవ్వల వెలుఁగులో జగికాదె
తెనుఁగుతోటలకు పెట్టినది వన్నె?
మొన్ననీ కమ్మని ముద్దుముచ్చట కాదె
తెనుఁగు కీరితికిఁ గట్టినది మేడ?
నిన్న నీ కన్నీటి నీలాలు పడికాదె
తెనుఁగు జననిని ముంచినది జలధి?

నేడు నీ దిక్కుమొక్కులేని గతికాదె
ప్రళయకాల భయంకర వాహినీ వి
శేషమై నిన్ను మ్రింగవచ్చినది తుదకు?
చనెదవా? నాదు ఆంధ్రభాషాలతాంగి.

[మీదపడి యేడ్చుచుండును]

ఓ తెనుగు తండ్రిల్లారా! ఓ దయామయుల్లారా!
ఓ స్వదేశభాషాభిమానుల్లారా ! ఓ ఆపదుద్ధారకు
ల్లారా! మీకు మీ ఆంధ్రభారతి యిక్కట్లు కనిపించటం
లేదా? తెనుగు తండ్రుల్లారా! కనిపించటం లేదా?

అకటా! నా సుగుణప్రసూన కవితా

వ్యామోహినీ స్వర్ణ వ

ల్లిక, నా మంజుల వాక్సధాజలధికే

శీమాధురీ రత్న పీ

చిక నా పున్నెపు టాంధ్ర భారతి కటా!

జీవించుట మీకు గి

ట్టక నట్టేటను ద్రోసిరా? తెనుగుబి

డ్డా! జాలి లేదేమిరా?

నా ఆంధ్రభారతి! నిన్ను నా ప్రాణాలకన్న తీపిగా
జూచుకొనుచుంటినే! నేనేమి నీకు కష్టం కల్గించా నని నన్ను
విడిచిపోవు చున్నావే? నా ఆంధ్రభారతి! నన్నుగూడా
నీతో తీసుకొని పొమ్ము. తీసుకొని పోవా? ... ఇంకనూ
స్పృహరాకున్నదే? ... ఓ పాపిష్టి ధనమదాంధులారా!
ఓ సరభాషా వ్యామోహ పిశాచదాసదాసాధముల్లారా!

ఓ స్వదేశాభిమానశూన్యులారా ! మాతృద్రోహులారా !

ఓరి ! కృతఘ్నులార ! స్వకు

లోన్నతి మాపెడి మూఢులార ! మీ

పాప మిద్దిరా ! పడిన

పాటకు సైపుచు నాంధ్రజాతి దు

ర్వారయశఃపతాకమును

బట్టిన తల్లిని చంపుటయ్య ? చ

ల్లారెనటయ్య మీకనులు ?

అయ్యరులార ! ముదమ్ముఁ జెందుడీ.

నా ఆంధ్రభాషాలలామా ! నీకు నేఁ డెంతగతి పట్టి
నదే ? నా ఆంధ్రభారతి !

[ఏడ్చుచూ భారతిమీద పడి వుండును]

కూలివాఁడు ప్రవేశం.

కీర్తన

రేవు మాపు కూలిదొరే మోసేదొ రోరు

కాసేదొ రోరు కూలిరాజుకసరి

పడిన నిలుచునటే భూమి ?

కడలినడుమమును గదటే ?

పిడుగు లపుడు పడవటే ?

అడలక, అలయక, అలగక, అఖిలధరణి తనియగా రేవు॥

కూలి— ఓరండి బాబు మీరో ?

తిక్క— దిక్కు లేనివాళ్లం.

కూలి— ఆ ఆడకూతు రోరండి?

తిక్క— నా యిల్లాలు నాయనా!

కూలి— అయ్యోపాపం! యేట్లోపడిందా యేటండీ?

తిక్క— అవున్నాయనా! దిక్కు మొక్కులేనివా శ్చేట్లో
పడాల్సిన కాలమేగా నాతండీ! పాణం వుందో
లేదో నాకు తెలియటంలా, నీవుచూద్దూ?

కూలి— (దగ్గరకొచ్చి చూచి) నీళ్ళాటే తాగలేదు
గానండీ (నాడి చూచి) పానం వుండది లెండి.

తిక్క— (ఆదుర్దాగా) ఉందా నాయనా? ఉందా నాయనా
పాణం? (ఏడ్చుతో) నా ఆంధ్రభారతి! నా సర్వస్వం
ధారపోసి కాపాడుకొంటూ.

కూలి— మీరట్టా గోలెట్టకండి. కొంచెం పానం పోసు
కోనీయండి. ఈ, మా తల్లి కెంతకట్టం వుట్టి యేట్లో
పడ్డాదో నండి సామీ?

తిక్క— నాయనా!

కూలి— మీ కట్టాలు తీరిందా? కా మా యింటికాడ
వుండండి. మాకుండ దాంట్లో మీ కేం లోపం
నేయంలెగండి.

తిక్క— ఆపద్బాంధవా!

ఇన్నివరాల మేడలు మ

తీన్నిసువర్ణపు దేవిడిలు ము

న్నెన్నియో చోట్ల కట్టుకొని

యేలిన యీ సుకుమార రాజ సం

పన్నులు మోయలేని కడు

భారముమోతువ? కూలి తండ్రి! ని

న్నెన్ని తరాలకు మఱువ

దీ మృదువాణి మదీయ రాణియై.

కూలి— సామీ! మీ యంటోర్ని మోయటం మాకేం బర్వ లెగండి. మఱి మాయంటి పేదోళ్ళ కొంపలు పున్నంగట్టుకొనే దేలాగండి? నా తల్లి కొంచెం వూపిరి పోసుకుండట్టుంది.

భార—(ఆవులింతతో) అయ్యా!

కూలి—(ఆదుర్దాగా) మా తల్లీ! మీ కేం పర్వా లేదు లెగండి, మీ పెనిమిటి యీడ్జే వుండారు.

తిక్క—నాయనా! ఏంకావాలో యేమో.

కూలి—నూత్నా గదండి, యింటికాడ కెత్తికెళ్ళాక.

[ఇనెస్సెక్టరు పోలీసులు ప్రవేశింతురు]

ఇనె—ఎవడో నీవు?

కూలి—(అదరిపడి) కూలోణ్ణండి.

ఇనె—తిక్కన్నెవరు?

తిక్క—(నిర్లక్ష్యంగా) నేనే.

ఇనె—నిన్న రెండు చేశా.

తిక్క—నేను నిరపరాధిని.

కూలి—(గడగడ వణుకుతుండును.)

ఇనె—అపరాధివే. కాశినాథుని తాతగారింట్లో పడి

SHRI JAGADEURU VISHWARAJ
JHANA SIMHASAN JHANAMAI
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi
Acc. No. 7825.....

సాము దొంగిలించుకొచ్చి నిరపరాధి వంటావే;
రాస్తేల్ పటప్.

భార— (లేవ పోతూ) అయ్యా! వా రే పాపం...

కూలి— నీకెందుకు నీవు మాటాడకమ్మా మాతల్లి.

ఇనె— ఆ మెవరారీ?

కూలి— ఆయనగో రిల్లాలండి. కాల్జా రేట్టో పడితే
యిప్పుడే బైటికి లెగదీశామండి మాప్పెబోబ్.

ఇనె— తిక్కన్నా! అనవసరంగా మాట్లాడక పద. ఏయ్
హన్డ్రెడ్ ఫోర్ బేడీలు వేయ్.

పోలీ— రావయ్యా చేతులు రెండూ దగ్గటికి పెట్టు.

తిక్క— వేయండి నాయనా!

[చేతులు జోడించి దగ్గటికి పెట్టి]

నను కైకొన్న కళాప్రపుల్ల తరుణీ!

నా ఆంధ్రవాణీమణీ!

నిను నట్టేట మొనశ్శకున్ నను నదా

నిల్పెట్టు సంకెళ్ళకున్

ధనగర్వాంధులు నొప్పు జెప్పునటు లీ

ధాత్రీన్ విధాతృండు వారి

సెను గాబోలునె; దుఃఖసాగరములో

జీవించి జీర్ణింతుమే.

ఇనె— (నెట్టుచు) పదా, గోలపెట్టక.

భార— (కాళ్ళు పట్టుకొని) అయ్యా! వా రేపాపం
యెటుగరు.

పన్నులతోఁ గృశించి పయి
 వస్త్రముతో శయనించి భూమిపై
 పన్ను పరున్న వాఁకయి
 వజ్రశరీరము నీరయి గటా
 పన్నుత మేటిలోబడిన
 భారతిప్రాణము నిల్చి గాచు కొ
 న్నస్తవ నీయుండైన కవి
 నాథుని బోవగ లేవ? సోదరా !

[ఇనెస్పెక్టర్ కాళ్ళమీద పడును]

ఇనె—(పడద్రోసి) మావల్లకాదు పో, అవతల్కి; తిక్కన్నా
 పదవేస్తే (నెట్టును)
 తిక్క—(ఆవేశంతో)

కంటిరటయ్య ? ఓకరుడు

కట్టిన తెన్న బలాధ్యులార ! మీ
 వంటి మహాత్ము లుండినను
 భారతి కే గతిపట్టెనో; జగ

త్కంటకమైతి మేమొ గదె

గ్రక్కక దుఃఖము ఆంధ్రభారతీ !

మింట పరాత్పరుండు మన

మీదనె కత్తిని దూసి దూకనే

[ఇనెస్పెక్టరు పోలీసులు నెట్టుకొని పోదురు]

భార—(బిగ్గరగా) ఓ కవిసార్వభామా ! ఓ ఆంధ్రభాషా
 భిమాన ధారేయా ! [యేడ్చును]

కూలి—మాతల్లి యేడ్వకమ్మా! నా పానాలు ధార
పోసియైనా నీ పెనిమిటిని యిడిపించు కొత్తాను. నీ
వింతకుమునుపే కదమ్మా మా తల్లి! పానాలుపోయి
బైట పడింది. ఏడ్వకమ్మా! ఏడ్వక.

ఈణ్ణే మా యిల్లుండది. పోదాం పద. అన్నింటికీ
దైవమే వుండాడు. నీ ఆయన పానాల్ని నాపానం
అడ్డం వేత్తాను పదమ్మా! ఇదెంత మూరఖపు పపంచమో
మీ యంటి దమ్మాత్ములంటే గిట్టకుండా వుండది.

[ఓదార్పుకొంటూ నిష్క్రమించును]

తెరపడును.

2 వ రంగం. తాతగారిల్లు

[తాత ఆలోచనా నిమగ్నుడై గీతాపారాయణ చేయుచుండును.]

తాత.— పరిత్యాగాయ సాధూనామ్! వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ । ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే॥ పెంటూ! పెంటో! ఎక్కడ చచ్చావురా? మలపగాడిద కొడక! మలపగాడిద కొడకా అని. ఘోషిలిస్తే పల్కని యీత్యాగుబోతుముండాకొడుకుతో నా కన్నివిధాల చా వొచ్చి పడ్డది. నేను ధ్యానంలో వుంటే సరి; సందుదొరికింది, మెల్లగా జారటానికి. తుప్పదల గాడిద కొడక! తుప్పదల గాడిదకొడుకా అని రా...ఇంటికి, చెబుతా! ఎబ్బే! ఇటువంటి అల్మీరకాన్ని గొడ్డుని బాత్తున్నట్టు బాత్తుంటేగాని తిన్నగా వడి వుండరు.— పరిత్యాగాయ సాధూనామ్, వినాశాయ చ దుష్కృతామ్.

[పెంటు ప్రవేశం]

పెంటు—అయ్యా! తాథాఘోర్! నాకీ ఫిల్సా రైందుకు?

తాత—ఎందుకా! చంక నాకటాన్ని.

పెంటు—మీకే ఖోఫం నేస్తానీ నేనేదొర్కానేమండి?

తాత—అయింది. ఆరి తుప్పదల గాడిదకొడక! నీవు కూడా బోకరించటం నేర్చావ్? వుండువు గాన్లే బోకరించి, వుండువుగాని. ఎప్పటికప్పుడు మీజాతి కొక చెంపన డొక్క మాడుస్తుంటేగాని, మాట

వినరా! ఇట్లా పొట్టనిండా మెక్కించబట్టే కాదు,
యీ వరసన బలిసి సమాధానం యిస్తున్నావ్.

పెంటు—మీకీ సమాధానమ్.

తాత—నో ర్నయ్.

పెంటు—(ఉలిక్కిపడి చతికిలపడును)

తాత—పుండాకోరా! పుండాకోరా అని చచ్చినట్టు పడు
డలేక ఏమిటా పొగరుబోతుతనం? నోరు మూసుకొని
చావలేవ్ ?

పెంటు— (నోరుమూసుకొనును)

తాత— ఎక్కడికి చచ్చావ్? ఇక్కడ చావరా అంటే
పోయా...బొరన్నగార్ని శనేశ్వరావుగార్ని పిల్చు
కురా; పోవేం.

పెంటు—(నోరుమూసుకొని నిష్క్రమించును)

తాత—ఎబ్బే! ఇంట్లో రొమ్మకంటే వీడి రొమ్మెక్కు
వైందేముందు. ఎట్లా వీడితో రోజులు గడవటం?
పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ । వినాశాయ చ దుష్కృ
తామ్.

[పెంటు నోరుమూసుకొని వస్తున్నారన్న సంజ్ఞచేతులతో
చూపటం విచిత్రంగా చూచి]

తాత—ఈ అభినయం ఏమిటి ? ఈ చేతు లూపటం
ఏమిటి ? [పెంటు ఆ మాదిరిగానే దగ్గటకొస్తుండగా]
ఓరి త్రాగుబోతు ముండాకొడక! మదించి కొట్టుకొ

టున్నావా యేం, కలేబడతావా. యేమిట్రా?
దూరంగా వుండ మంటేను.

[బొర్రన్న శనేశ్వర్రావు ప్రవేశం]

శనే— ఏమటండి తాతగారు!

పెంటు— హేమి లేదండి మీకీ వస్తుండా రనీ సెప్టా
వుంటే గడబిడా సేత్తుండా.

తాత— (మొహం చిట్లించుకొని) ఏడ్చినట్టే వుంది నీ
చెప్పటం. కూర్చోండి నాయనా! తిక్కన్న పట్టు
పడ్డాడా?

శనే— పట్టుపడ కెక్కడికి పోతాడండి?

తాత— ఎక్కడ చిక్కాడు?

పెంటు— శనయ్యగార్కి తల్సుకొంటే యేడపడితే
ఆడే సిక్కుతాడే.

తాత— అఁ. హా సంతోషించాలే, నీవు కట్టిపెట్టు.
అరెష్టు చేశారా?

శనే— అరెష్టు చేశారండి, రేపే విచారణ. ఇందులో
మీరు చాలా బందోబస్తుగా సాక్ష్యం పెట్టుకోవాలి.

పెంటు—మీకీ వుండార్గదండి.

తాత—వుండాకోర్! నిన్ను గాదట్రా మాట్లాడొద్దన్నది.
పో, అవతల్కి. నాయనా! సాక్ష్యంగాడా మిమ్మే
పెట్టుకోవచ్చా?

శనే—(అలోచించి) పెట్టుకో వచ్చులెండి.

పెంటు—నాకీ ఫస్కిరానండీ?

తాత—(కోపంతో) నోర్మయ్. వళ్ళు వాచిందా?
నాయనా! ఈ ఘోరం కళ్ళారా చూచినవారు
మీరుంటే యింకా కావల్సిందేమిటి?

శనే—ఏమీ అబ్బిరేదు గానీండి,

తాత—నాయన.

శనే—తిక్కన్న మిమ్ము స్పృహ తప్పినట్లు కొట్టిన జాడ
కన్నడాలి. డాక్టర్ సర్టిఫికేట్ కావాలి.

తాత—కట్లు కట్టించుకొని దాని కెంతైనా పెట్టి డాక్టర్
సర్టిఫికేట్లు తెప్పిస్తా.

పెంటు—హింకా యేమండీ. ఆ తిక్కన్న ఘూడ్కి సిచ్చా
ఫడిం దన్నమాటే.

తాత—సరేలేద్దూ సంబరం. ఆ భారతి జాడ యే
మన్నా?

శనే—తిక్కన్నగాడు భారతిని కలుసుకొన్నప్పుడే
అరెష్టు చేసింది.

పెంటు—అరే అల్లా! హైతే బారత్కి గతి?

తాత—ఆరి నీ యిల్లు వల్ల కాడై పోను. నీ కెందుకురా
సోది? నోర్మనుకొని పడుండలేవ్?... అయితే
భారతి యెక్కడున్నట్టు నాయనా?

శనే—కూలివాఁ డెవఁడో తీసుకుపోయినా డట.

తాత—ఆరి వాడి దుంప తెగ. వాఁ డెక్కడ దొరి
కాడు? లాక్కురాక పోయినారా నాయనా?

శనే—అంత సాహసం మాకప్పుడే యెక్కడి దండి ?
మీరు వెళితే గాని కదలిరాదు.

పెంటు—అరే ! నాకీ హెళ్లీనా ?

తాత—(పండ్లు పట పట కొఱకి) తెంపిన్నర తెంపి;
నీవో లెబ్బా ? దాన్ని నేనుగా తీసుకొచ్చి బొర్రన్న
కొప్పజేప్పేది.

తిక్కన్నగాడికి కఠినశిక్ష పడటాని కెంతైనా ఖర్చు
పెట్టా లనుకొన్నా. అంత మండుకు పోతున్నది.

పెంటు—ఆ నమ్మక్ హారాం చేసినదాన్ని.

తాత—కూడా నీ వేమిటా తానాతందానా ? (కన్నీళ్ళు
తుడుచుకొంటూ) ఈప్రయత్నాలన్నీ అయిన తర్వాత
తన్నా, మా నాగేశ్వరావ్ వస్తాడా తండ్రి ?

శనే—మీ రట్లా కన్నీరు పెడితే, చిన్నవాళ్ళకి చాలా
ప్రమాదమండి. కుశలంగానే వస్తాడు. బిడ్డ లిట్లా దేశ
దిమ్మరు లైతే పిల్లలఁ గన్న తండ్రికి సుఖమెక్కడిది?

బిడ్డలకోస మెన్ని యిలు

వేల్పుల కాళ్ళకు మొక్కి మొక్కి, యీ
గడ్డపయి నుఖంబులకుఁ

గర్వయి పోయెడి పెద్ద నూతిలోఁ
బడ్డ యనుంగు తండ్రిని, శు

భంబుగ నొడ్డునజేర్చు నాతఁడే

బిడ్డఁడుగాని, యిట్లుగు

బిడ్డఁడు గొడ్డలిగాదె నెత్తిపై ?

తాత—యథార్థంగా అంతే నాయన!

శనే—నాగేశ్వరావు కేం ఫర్వాలేదులెండి, వస్తాడు.
మీరుమట్టుకు అనుకొన్నట్టుగా తయారుగండి. వస్తాం.
(లేచును).

బొర్ర—భయపడకండి తాతగారు! మీకేం ఫర్వా
లేదు. శలవు.

తాత—ఇంకా భయ మెందుకు తండ్రీ! జోడు నేత్రా
లల్లే మీరుంటే (పంపిస్తూ) నా ప్రయత్నాల్లో వుండ
మన్నారు గాదూ? (నిష్క్రమింతురు)

పెంటు—హీళ్ళమూలంగానే యీ ఖాపరాస్కీ హింతా
తిప్పల్ వచ్చింది. అరే! యీ నమ్మక్ హారంబూ
ముసులోడ్కి సైతానై పట్టారే. కాకికీ బిచ్చం
పెట్టలేని హీడ్కి, హెంతా ఖర్చులో పడ్డాడే!

(నిష్క్రమించును)

తెరపడును.

కి వ రంగం. బొంబాయి పెద్ద బజారు.

[నానారకాల హోదాలు గల మనుష్యులు రిక్షాల మీద, మోటార్లమీద, సైకిళ్ళ మీద, ట్రాములమీద కూలివాళ్ళతో మహాకోలాహలంగా వస్తూ, పోతూ వుంటారు. నాగేశ్వరావు మాసిన గుడ్డలతో ప్రవేశం.]

నాగే—ఈ ఉత్తర దేశీయులు ఎంత ఆత్మ విశ్వాసం గలవారు? ఎంత స్వదేశభాషాభిమానం గలవారు? ఎంత అష్టైశ్వర్య సంపన్నులు? ఆహా ఇంతటి స్వదేశ మాతృపూజాధురంధరుల్ని, సంగ్రామరంగపరాక్రమ వీరసింహుల్ని, సురుచిరాకార సుకుమార సౌందర్య వంతుల్ని, సులలితవాఙ్మాధురీ దివ్య సాహిత్య కల్పతరువుల్ని, అన్యోన్యసాంగత్య సౌభ్రాతృత్వ సాంప్రదాయ సద్యశోధనుల్ని, గన్న యీ దేశమాత ధన్యురాలు. కాని యీ దేశ గ్రామసీమల సౌభాగ్య మింత గొప్పగా లేకుండుట చేతనే, నేను కొంత గర్వించుచున్నాను. నా తెనుగు దేశాన్ని చూచు కొని మురియుచున్నాను.

కఱకు శత్రువుల చిక్కని గుధిరమ్మును
పొంగించి తడిపిన పోతుగడ్డ
మురుగు దీనజనాళి మొఱలోని మోడును
చివురింపజేసిన చేవనేల

నకల దిగ్గంధవృక్షయశస్సుగంధంబు

జిగిని మట్టించిన మొగలిఘోట

కమ్మని సుకవి శుకపికగానమ్ములు

వెల్లి విరిసిన పవిత్రధరణి

లలిత నవరత్న తోరణములను గట్టి

ముద్దులొలికెడి ముత్యాల ముగ్గువెట్టి

వైరి గుండియపై జయభేరి గొట్టి

నా తెనుగుతల్లి చల్లని ఖ్యాతిగాంచె.

కాని దేశాన పడి కష్టాలపాలై పస్తులతో రోజులు
గడుపుకోలేక, పిచ్చి అవతారం పడ్డ నీవంటి వానిమాట
యెవరు లెక్కపెడతారు. నీదేశ గౌరవం యెవరు మన్ని
స్తారు? ఈ అత్యంతమనోహర రాజవీధులు సువర్ణ సౌధాలు
నిన్నీ మాచిరి చిన్న చూపు చూస్తున్న దానికి—

అకటకటా! శిరీషకుసు

మాంజలిలోఁ గల తెన్ను బిడ్డ! ని
ప్పుకణికలందు నీ విపుడు

పొక్కుట కి ట్లరుదెంచి తయ్య? దే
నికి తలయెత్తఁ జూచెదవు?

నీదు సహోదరు లైన వారి దృ
ష్టికె సరిపోని వాడవు, ప్ర

సిద్ధిగ ని న్నెవఁడింకఁ జూచురా?.

స్వభాషా, స్వదేశమూ అన్న, ప్రాణాలు ధారా
గతం చేయువారికి యీ అన్యదేశీయుని అవస్థ యేం తెలు

స్తుంది? బిడ్డల ఆకటిబాధ కన్నతల్లి గుర్తించినట్లు పరాయి
తల్లి గుర్తించ గలదా? దయామయా! నే నీదేశీయు
లకు సవతితల్లి బిడ్డడను.

అందఱు నీదుప్రేమ నయ

నాంచల కాంచన పుష్పవల్లికా

నందరసాలసాల భవ

సమున్నత బెగ్గెడి ముద్దుబిడ్డలై

కొందఱు బక్కచిక్కి మఱి

కొందఱు మిక్కిలి బల్నిబల్ని, నే

డెందుకు నొండొకళ్ళు కల

హించుట తండ్రి! యనుగ్రహించవే!

నా మొఱ వినే దిక్కులేదు కాబోలు. నోరుగలవా
నికే నీళ్ళు పుట్టని యీ దేశంలో నోరులేని అమాయ
కుల వం కెవరు చూస్తారు? నా తెనుగుతల్లి సంతానానికి
యీ దురభిమానం, అసహనం, యే కోశంలోనూ లేదు.
ఎంతమంది విదేశీయులు నా తెనుగునాడులో జొరబడి
బ్రతుకు తెరువు చూచుకొనుచున్నారో, పరాయి దేశ
స్థులే దీనికి సాక్షి.

బక్కచిక్కిన నిరుపేదలైన జోరీగలై

ముసిరి వీడించు కాబూలి జనులు

గొప్ప సంసారపు గూటి పిల్లలకు, రు

ద్రాక్ష పిల్లలయి మార్వాడి జనులు

తలలంటి యొడలంత ఫెళఫెళా విఱ్ఱుచు
 నొడుపుగాఁగూర్చున్న యోధ్రజనులు
 ప్రతివానిదోసిట గతిమాలిన కొళంబు
 ధారపోయుటకు సాంబారుజనులు
 యెచట స్థిరనివాసు లయి మహీస్థలిపయి
 శ్రీనివాసులై, సామాట్టులై, నియంత
 లై, మనకు కడముంత లియ్యంగ గనిరొ
 ఆంధ్రమాతామతల్లి సాక్ష్యంబు నిడదె.

[మార్వాడీప్రవేశం]

మార్వా—తుం కాన్ హో !

నాగే—మై ఆంధ్రా హూం ?

మార్వా—ఆంధ్రా!.....క్యా కాం పర్ ఆరహేహై?

నాగే—స్వతంత్రజీవన్ కే వాస్తే.

మార్వా—తుమ్హే స్వతంత్రభూమినహో?...ఛలో.

నాగే—జీ హా.

మార్వా—(పోతూ)బాత్ కర్ నఖో, జావ్ రే జావ్.

(నిష్క్రమించును)

నాగే—కరుణారస హృదయులు లోకంలో లేకపోతారా
 అని స్వతంత్రజీవితాపేక్ష గలవాఁడు యిల్లు విడిచి
 ఐయల్దేరి పరిగ్రహించే ప్రథమస్వాగతాలే యివి...
 (కోకిల కూత విని) పై గా ఆ గండుకోయిల బడాయి
 దేనికి ?

జీవసుధారసమ్ము వెదఁ జిమ్మెడి
 కమ్మని పూలతోటలో
 మావి చిగుళ్ళు మెక్కి మధు మాధురి
 గానము తీయు కోకిలా !

జీవము లేచివచ్చు మృదుశీతల
 గాలి కృపారసమ్ముచే
 వీవకయున్న నీ ప్రణయ వీధికి
 వత్తురె ? వచ్చి మెత్తురే ?

(నిమ్మమించును)

తెర పడును

తెనుఁగు తల్లి

చతుర్థాంకము

1 వ రంగం. కూలి కుటీరం.

[ఒంటరిగా భారతి ఈతాకుల్లో చాపల్లుకొంటూ]

భార—కాయ కష్టంతో భార్యభర్తలు సుఖజీవనం చేయటం కూలి లోగిళ్ళలోఁదక్క, మఱెక్కడ కనిపించటం లేదు. కనుకనే, వీళ్ళ కాపరాలు ధర్మదేవతకి, విశ్వమానవ కళ్యాణానికి ఆధారాలై నవి. ఇతరుల్ని హింసించి జీవనోపాధికి నానావిధాలా ఆయాపడుతున్న వాళ్ళకి జీవితంలో చల్లని శాంత స్వభావం, కమ్మని సుఖజీవనం దొరకదు.

మండుటెండలోఁ బడి మేని కండరములు కరగి, బొమికలు పగిలి, సుస్వరము నుడిగి ప్రకృతి సౌందర్య వతికి జీవంబుపోసి, పస్తులున్నారు కూలిదంపతులు నేడు.

నాకు సోమరితన మిచ్చి కష్ట సుఖాలు తెల్సుకోకుండా చేయుచున్నారు. అదిగో! నా కూలి తండ్రులు బొమికల పోగులై వస్తున్నారు.

ఓ పాపిష్టి జీవితమా! నీ కెన్నఁడు ఆ కూలీల కష్టం తెలిసి వారితో కలిసిపోదువు. (చా వల్లుచుండును).

(కూలీలు, కూలివాఁడు, దుర్గ కూలివనికి పోయి వచ్చుచుండెదరు.)

(భారతి నిలబడి చూచుచుండును.)

కీర్తన.

లేవగదయ్యా నీవు కార్మికరాజా!

లేదుగదయ్యా కూడు కార్మికరాజా!

వీల్చేసి రకతము, కొరికేసిరి గొంతుక లవిగో

ఏడుండె నసిగల పబులోకం?

నాయము దయతో యేలాగా॥ లే॥

ఒకకూలి—ఒరేయ్! యెంకన్నా పెండలకాడే బువ్వ

తాగి బొర్రొన్నగారి నేలోకి పదండశా!

రెండవకూలి—ఒరే చిన్నోడా! కూసింత పొగాకటా
నోట్లోకి.

కూలి—ఆరి పదండా యెదవనాయాల్లాలా! ఇయాల
కూలిగింజలు కొలిపించందే పొలంలోకి ఓడూ
కాలెట్టాద్దు.

కూలీలు— నిజంగా అంతేరా సిన్నోడా! రా అశా;
పోదాం (కూలీలు నిష్క్రమింతురు)

భార— జననీ జనకులారా! నన్ను కూడా మీతో కూలికి
తీసుకు పోరా?

దుర్గ— తల్లీ! నీ కెందుకమ్మా కష్టం!

కూలి— ఏనాడన్నా యీ సరస్వతమ్మోరు యీ
యాలదాకా కూసినత అంబలిలేక పరుండ దంటే

దుర్గ— అందుకా, మనతో కూలి కొస్తానటం?
నిన్నొక్కదాన్ని బ్రతికించుకోలేంటమ్మా పిచ్చితల్లీ!

భార— మీవంటివాళ్ళ కష్టాల కాపురంలో నావంటి
సుకుమారిది పెరగటం యే ధర్మం వప్పుకోదు.

దుర్గ— ఏ ధర్మాలు సమ్మతించకపోయినా మా ధర్మం
మే మొదిలిపెట్టం.

కూలి— పెంటుసాయబయ్య గామోసు వత్తుండాడు
అన్నట్టు రేపేగా తిక్కన్నగోరి కేసు యిసారణ.

[పెంటు ప్రవేశం]

కూలి—రండి సాయబయ్యగారు, యీడ కూకోండి.

పెంటు—అరే ఖాకోటాన్కేంగాని, నీ కీ సాలా ఫస్
పడ్డాద్.

కూలి—మీ దయవుంటే సాలు బాబు, బతుకుతాం.

పెంటు—అధీ గాదోయ్ ఫూడ్వా. హిప్పు నీ కీ దయా
కావాలా!

దుర్గ— పేదవాళ్ళ దయ మును పెవర్కి అఖిర్లేక పోయి
దేం సాయబయ్య!

పెంటు—హప్పు మన్నీ థెల్వీ యేదీ?

కూలి—నిజమే బాబో! అయితే, యేం పనండి వుండ
దండారు?

పెంటు—ఆరే, నీ కీ రోజుల్ ఖల్నీ వచ్చాయోయ్, సాచ్చం
కావాలా నీ కీ.

కూలి—మా కేం పున్నెం పాపం తెల్యదుగా బాబో!

పెంటు—అరే, దివానల్లె వుండావ్. మా కీ హేమీ
సెప్తామో, నీ కీ అదీ సెప్పు బే.

కూలి—మీరు కూడా వుండారా యేం?

పెంటు—మన్నీ లేఖాపోతే, యే కతా సాగాదనోక్, హేమీమటీ!

కూలి—ఏం సెప్పాలండి?

పెంటు—అరే, హేమీ లేదోయ్. తిక్కన్నగాడూ
లేడూ, హాడూ మా తాథాఘాడ్కి థలా పగ్లా
గొట్టా డని సెప్పాలా.

దుర్గ—ఎందుకు సాయబయ్యా! అంత పాపం ఒడికట్టు
కోటం?

పెంటు—నీకీ యేం తెల్సా! పెద్ద పెద్దోళ్ళకీ థలా పగ
లాలా, మన్నీ బత్కాలా.

కూలి—మాకు మా టెక్కలు బతికితై లెండి బాబూ!
మా కా పాపం కట్టకండి.

పెంటు—అరే నీకీ ఆడాదానీమాటా యినీ బాగుపడవ్.

దుర్గ—నీలాటి దళాదీదార్ల మాట విని బాగుపడతమా?

పెంటు—మాటా యిన్నాపోతే సెడిపోతార్.

కూలి—పోతే పోయినాం గానీండి, మా వల్ల కాదు.

పెంటు—ఖాకాపోతే, నాకీ వచ్చినా దండుగా లేనోయ్
నమ్మక్ హారాం.

తాత ప్రవేశం.

[తాత రావటం చూచి భారతి నిష్క్రమించును]
తాత—ఏమిటా ? పెంటు! వాళ్ళ కావల్సిందేమిటో
యిచ్చెక్క.

పెంటు—హాల్కీ డబ్బూ సేదూ అయిందండి.

తాత—చేదూ లేదు సోదీ లేదు గాని, వాళ్ళతో బేరా
లెందుకురా పాపం ? ఓరబ్బీ ! మీకిందులో వచ్చి
పడే కష్టం గాని నష్టంగాని లేదు, పుచ్చుకోండి.

దుర్గ—ప్రొద్దు గూకులు చేసిన కష్టానికే యివ్వాలి
కూలి సరిగ్గా యివ్వరు కదా స్వామీ ! ఈ దండుగ
మీరెందుకు పడతారుగాని పొండి.

తాత—ఈ ఆడకూతురు పిచ్చిబాగుల్లలే వుందిగాని
పుచ్చుకోరా అబ్బీ ! పుచ్చుకో.

కూలి—కష్టంచేసి పుచ్చుకొండదే వంట పడదీ గాని,
యీలాటి తప్పుడు సాచ్చాల్తో పుచ్చుకొండేది వంట
వుండదు, ఇంటా వుండదు బాబు !

పెంటు—మీకే యేదాంథం పెడుతుందిలే దివాన్...
పోదాం పదండి, ఈల్కీ సాచ్చం 'లేఖాపోయినా
ఫర్వా లేద్. మనీక్ కావాల్సినా సాచ్చానీక్ సే
నుండాగా బాబు! హాల్కీ మచ్చా మాపైందే
హోదీ పెడతానా ?

తాత—అవును గాని, భారతి యిక్కడెందు కుందో కనుక్కో ?

కూలి—ఏడాది కులేకే నండి.

తాత—పుట్టిన లగాయతు మీరే దిక్కైనా రన్నమాట. ఏదీ ? ఆ భారతి నిట్లా పిలిపించు? అదేమిటో కాస్తా అడిగిపోతా.

దుర్గ—చూపిస్తాం గానీండి. పంపించటానికి మట్టుకు వీల్లేదు.

తాత—ఆ గడేకారైన భారతే మీకీ పాతాలు నేర్పి పలికిస్తున్నట్టుగా వుంది. పోదాం పదరా పెంటు! వీళ్ళు పంపించే దేమిటో ఆ తమాషాగూడా యిప్పుడే చూద్దాం.

పెంటు—నూద్దాం లెండి. హీళ్ళకీ ఫనీ నూడందే హొద్దీ పెడతామా! ముందూ నాకీ పోనీండి హీళ్ళ తమాషా నూస్తా (తాత పెంటు నిష్క్రమింతురు)

దుర్గ—తప్పుడు సాక్ష్యాలు పెట్టుకొని తిక్కన్నగారికి శిక్ష వేయించే టల్లే కనపడుతున్నారు.

కూలి—నా గొంతులో వూపి రుండదాకా ఆ కాడికి రానీను. భారతమ్మను పిలు.

దుర్గ—అదిగో! వస్తున్నది. పాపం వీళ్ళకీ కష్టకాలం యెప్పుడు గడచిపోతుందోగాని, యిరువురి దుఃఖం పట్టలేకుండా వున్నాం రా! అమ్మా!

[భారతి ప్రవేశం]

భార— (దుర్గ దగ్గరకొచ్చి) అమ్మా! మాకోసం మీ
రిన్నివిధాల కష్టపడకపోతే విడిచిపెట్టరాదా?
బొమికలు విట్టి రే బవలు

పొట్టకు బట్టెడు కూడులేక, పా
ణములకు శోషవచ్చి భువ

నమ్ములు మోసెడి కూలితండి? ఏ
శ్వముపయి నేడు దేవుడను

వాడొకడున్న, కనుంగొనండె? ఏ
న్నమిలెడి యీ నిరంకుశ ధనక్రిమి
జాతి మహాదురంతముల్.

కూలి—అమ్మా! మాకు మీ వంటి బిడ్డలు యీ
భూమిమీద వుండటం నేతనే మా వంటోళ్ళ కష్టాలు
ఆలంకించేవారుండారు. మిమ్మల్ని బతికించుకోటమే
మా పదాన దమ్ము.

దుర్గ—తిక్కన్నగారి కేసు విషయంలో మా అస్త్రీ
ధర్మం ధారాగతం చేసినా విడిపిస్తాం. భయపడ
కమ్మా పిచ్చితల్లి! రా? దుఃఖపడక. (మెళ్ళో
పట్టెడ దీసి) నా మెళ్ళో పట్టెడ పెట్టెనా, తిక్కన్న
గారి తరపున వాదించే స్త్రీడరుగార్ని తీసుకరండి.
(పట్టెడ యిచ్చును) మా ప్రాణాలు ధారపోసి మీ
కొచ్చిపడ్డ కష్టం తీరుస్తాం, చింతింపకమ్మా భారతీ!

కూలి— నేను స్త్రీడరుగారికోసం పోయెత్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

దుర్గ—భారతమ్మా? లోకంలో ధర్మం లేకపోలేదు.
వుంది. ఎప్పటికైనా ఆధర్మమే మీ కష్టాలు
తీరుస్తుంది.

(భారతి-దుర్గ కలిసి పాడెదరు.)

కీర్తన

జాలిగల కాల మిల - తరిగినద విటిగినద
చీడపడి మాడినది, చిగురులెటు పట్టవిక
నీలమేఘుఁ డేల యిటు - కనికరము జూప డింక ||జాలి||

దుర్గ—(ఎదుట చూచి)మళ్ళీ యెందుకో తాతొక్కడూ
వస్తున్నాడు. మాలావు పెంకి మనిషిల్లే వున్నాడు.
లోపలికిపో నీవు. (భారతి నిష్క్రమించును)

[తాత ప్రవేశం]

తాత—చిన్నప్పట్లూంచి పెంచి పెద్దవాన్ని చేశాగన్న,
నా ప్రాణా లేమిటో తెగతెంపులు చేసుకో లేక
పోతున్నై. ఏమిటో, ఎక్కడుంటే యేంలే. ఓసమ్మా!
నీ పేరేమిటో యీ ఫదిరూపాయలు మా పిల్ల
దాని కియ్యి. (రొండి సవరించును)

దుర్గ—ఇప్పుడేం అవసరం లేదుల్లెండి.

తాత—దాని మొహం కాదు. అవసరం లేక పోవ
టమేం? పన్నులు పడుకోంటుందా? ఇయ్యి. (ఇవ్వఁ
బోవును)

దుర్గ—కలో గంజో, మాతో తా గుంటుంది లెండి.

తాత—దానికై నా కావల్సిగా, కూలివాళ్ళు మీరెక్క-

ణ్ణించి తెచ్చి పెడతారు పాపం ? తీసుకో. (దగ్గఱ
కొచ్చి పైఁ బడి బలవంతంగా రెండు చేతులు పట్టు
కొనుటకు ప్రయత్నించు చుండ)

దుర్గ—(విదళించుకొని పెద్దగా) ఏమిటిది ? వదలండి.
అబ్బా వదలండి.

తాత—అరవక. ఒక్కమాటు. నూరూపాయ లివిగో.
తీసుకో. ఊ. (ముద్దు పెట్టుకొన పోగా)

దుర్గ—(పడఁదోసి) అమ్మా ! భారతి ! ఈ దుర్మార్గుడు చూడు.

(పరుగున పోఁబోగా కూలివాఁడు ప్రవేశం)

కూలి—(తాత చేయిపట్టుకొని) ఏంటది ? ఈ బాపనో
డేమన్నా అన్నాడా ?

తాత—పుణ్యానికి పోతే పాపం యెదురైందంటారే
అట్లా వుంది. (వదలించుకొని పోఁబోవును)

కూలి—(పట్టుకొని) ఏడకయ్యా ! పొయ్యేది ? నిలు !
ఏడుతూ వెందుకే ? ఏంటో సెప్పు ?

తాత—ఓరబ్బీ ! నన్ను విడు. బాగావుండే !

దుర్గ—ఈ దుర్మార్గుడు (అని యేడ్చును).

కూలి—ఏం చేశాడు ?

తాత—ఏం చేశానా ? మా పిల్లదానికి డబ్బుతీసుకో
మన్నా. తప్పా ? అన్నివిధాల మీతో చావొచ్చి
పడ్డదే ! విడు విడు. (విదళించుకొనును)

దుర్గ—అట్లా, డబ్బు తీసుకోమంటూ వచ్చి మీద
పడ్డాడు.

కూలి— వీడేనా! (గుద్ది) చావశా.

తాత— అబ్బా! నే నే పాపం యెరగనా.

కూలి— (తన్ని) పానాల్తో పోతా యింకా! (తన్ని)
పోతావా అంటా?

తాత— (ఏడుస్తూ) ఆరి నీచేతులు పడ (పోబోవును)

కూలి— (పట్టుకొని)ని నీయూల పానా లుండగా పోని
త్తానా నా యాలా (పడదోసి) చావ్.

తాత— ఆరి నీదుంప నీతో తెగా. నీ యిల్లు వల్లకాడై
పోను. చంపుతావటా (ఏడ్చును.)

[భారతి పర్యవేశం.]

భార—(పట్టుకొని) ఊరుకో బాబాయ్! కొట్టక. వదలి
పెట్టు. (వేడుకొనును)

కూలి—(వదలి) ఆ భారతమ్మ మొగం చూచి పూరు
కొంటున్నా. లేకపోతే (బిగ్గరగా) నీ చావ్.

తాత—(ఉలిక్కిపడి చతికిలపడి గడగడ లాడతాడు).

కూలి—నీ చావ్ చూడందే వదిలేవాణ్ణా! పో (తన్ని)
ఈడ్చుంచి. పాపిట్టి బావనోడా.

తాత—అయ్యో! దేవుడా! ఆరి వీడి చేతులుపడా, ఆరి
వీడిల్లు ముద్రపైపైపోను. (నిష్క్రమించును)

కూలి—సెప్పేయి నీరంగనీతులు, దూరేయి దొమ్మరి
గుడిసెలూనా? ఈపాలి కనపడు సెబుతా. పదండే
యింట్లోకి. (నిష్క్రమింతురు)

తెర పడును.

2 వ రంగం, ఖైదు.

వార్డర్లు పారా కాస్తూ వుందురు.

చినిగిన గుడ్డలతో, మాసిన గడ్డంతో

తిక్కన్న వుండును.

తిక్క— డబ్బుగలవాళ్ళు లోకంలో నేయలేందంటూ లేదు. ఎంతపనికైనా తెగిస్తారు. వాళ్ళ చేతుల్లో తి భువనాలు పాలించే త్రిమూర్తులు తోలుబొమ్మలైనారు. కలవాళ్ళంటే కర్మసాక్షి గూడా కాళ్ళు పడతాడు. ఇహ ధర్మదేవతాబలం వాళ్ళ నేం చేయ గలదు? ఎట్లా అడ్డుకోగలదు? అన్యాయానికి, అక్రమానికి, అగ్రహితంవేసి పాలిస్తున్న కాలం మా మొత్తా ట్లా వినిపించుకొంటుంది? జాలిపడుతుంది? లోకంలో డబ్బులేని వాళ్ళు పూటారూపాయితో సమానమే. ఎక్కడా చెలామణి కారు. అనివార్యమైన క్రొర్యంతో, శౌర్యంతో, డబ్బుగలవాళ్ళు ప్రళయ తాండవం చేస్తూ బ్రహ్మాండభాండం పగుల గొడుతున్నారు. వేదవాడి మాట పెడచెవి పెడుతున్నారు. ఆంధ్రభాషాదేవిని వీధి కీడ్చి, పొట్టను మాడ్చి కటికవాళ్ళ కీడ్చి దూడ బాతుల కేస్తున్నారు. చదువుకొన్న విద్వాంసుడంటే, కవి సార్వభౌముడంటే, యింత కార్పణ్యం, దౌర్జన్యం, యెందుకు చూపిస్తున్నారో తెలుసుకొనేవా రే? అందఱూ డబ్బుగలవాళ్ళకి బానిసలే. నోరెత్తి అడుగలేరు.

డబ్బంటే లెళ్ళలేనివాళ్ళు ఒక్క నిరంకుశ కవి
సామ్రాట్టులే. వాళ్ళని స్వేచ్ఛగా వదిలిపెడితే
బంగారు కోటలు పడగొడతా రనీ, నవరత్న సాధాలు
కూలుస్తారనీ, పూలసోఫాలపై పొర్లాడుచున్న బిరు
బార్యలవాళ్ళని దొర్లిస్తారనీ, అందరినీ సమానంగా
చేసి పొర్లిస్తారనీ, భయభ్రాంతులై యిట్లా బంధిస్తు
న్నారు. పాపిష్టిలక్ష్మికి లలిత సుకుమారికాప్రసూన
మహిళా లలామ యైన ఆంధ్రభారతిని దాసీదానిని
చేద్దామని చూస్తున్నారు. ఓ కవిరాజశేఖరా ! ఓ
కవిపండిత వేదండమండలాధ్యక్షా ! హర్యక్షా !
ఏది నీ నిర్వక్త పరాక్రమము ? ఏది నీ అఖండ
మూర్తాండ మండితపాండితీప్రతిభావిశేషము ? బానిస
శృంఖలాబద్ధుడ వైతి వేమి ? బంధింప బడితి
వేమి ? నీ సున్నితమైన మేధస్సు మొన విటిగి బండ
బాటెనా ? నీ వంజాగోళ్ళు బిగువుతప్పి నల్బిచ్చెనా ?
ఓ కవికులపుంగవా ! నీ ఆంధ్రభారతిని సవతులకు
బలి యిచ్చుకొంటివా ? నీకు కూడా నీ తనువుమీద
ప్రీతి, తీసి పుట్టెనా ? నీ అర్ధాంగియైన ఆంధ్రభారతి
అభిమానాన్ని కాపాడుకొనే బాధ్యత నీకుగాక మ
తెవ్వరి కున్నదిరా ? పిచ్చివాడా ! ఈ కారాగార
ప్రాకారాల్ని పడగొట్టలేవా ? ఈ అధర్మ నిరంకుశ
ప్రభుమత్తేభ కుంభస్థలాన్ని చిట్ల గొట్టలేవా ? ఓ
ఆంధ్ర కవిసార్వభౌమా !

ధరణి వాఙ్మయ వీతమెక్కి బహుధా

ధర్మంబు శాసించి, త

త్సరణి దూషణ భూషణంబులను శి

క్షారక్షు లుద్దించుచున్

సరసామోదము గాగ మానవ మన

స్సామ్రాజ్య మశాంతమున్

బరిపాలించు కవీశు వైభవము వి

శ్వ శ్రేయము గూర్చురా!

ఓ కవికులచక్రవర్తి!

నీ అమూల్యమైన శక్తి సామర్థ్యాన్ని మఱచి పిరికి
పందనై చేతులు నలుపుకొంటూ, దేబిరి గొట్టు మొహం
బెట్టుకొని చప్పని వాస్తవతో, కూతలతో బానిసకవిత్వా
నికి అలవాటు వడి, యెంత ముప్పు దెచ్చుకొంటివయ్యా?
పైబడి పీక నొత్తి పసి

పాపల నెత్తురుత్రాగు రోజు, నీ
వీ, బిగు కైతచే పికిలి

పిట్ట కటే నగిషీలఁ జెక్కుటల్
దేబె మొగమ్ము తుడ్చుకొని

దేశము కోసము ధారఁబోయు, మా
జేబులొ కైత జీవితము

శీఘ్రముగా కవిరాజ శ్రేఖరా॥

[శనేశ్వరావు, బొర్రన్న ప్రవేశము]

బొర్ర— ఖైదులో పడ్డ వాళ్ళకి వాగు డెక్కువోతుం
దేమిరా శనేశ్వరా?

తిక్క— కడుపులో చల్ల కదలకుండా పరున్న వాళ్ళకి

బొర్రెక్కువోతుం దేమిరా పరమేశ్వరా?

బొర్రె— నీవంటి వాళ్ళకి బుద్ధి చెప్పటానికి.

శనే— అంతే.

బొర్రె— (నిరసిస్తున్న ముఖంతో)

రోసమ దేల యింక? చెడు

రోజులలో బడియుండి గూడ వే

రాసలవేల? నీ వగవు

టశ్చక్రకణాలకు నోరి, నీ కళా

భ్యాసరస ప్రపంచ పరి

పాలితశోభితభారతీ మహా

ల్లాన రసాలసాలము వి

లాసముగాఁ జివురించఁ గల్గునే?

తిక్క— కూనం విడిచిన తాళిచుకు రోసం వుంటుందని
యెఱుగవా? తుపారానికి మోళ్ళు పల్లవిస్తయ్యని
తెలియదా?

శనే— అదంతా అనవసరం. నీ కీ శిక్ష తప్పించాలని
వచ్చాం. భారతిమీద మక్కువ లేనట్లు వుత్తరం
వ్రాసియ్యి. నిముషంలో నీ మీద కేసు తొలిగిస్తాం.

తిక్క— మెడ తొలిగించినా పోదు. జన్మజన్మలకి మా
స్నేహలత తెగిపోదు. ఇంక యీ బెడిదపు పలుకులు
రానీయకుండు. ఈ బాందిలో పాణి లుండువఱకే
గాదు మట్టిలో కలిసిపోయిననూ, మా అనురాగం
చెడక స్థిరంగా వుంటుందని భావించుడు.

శనే— చెడతావు.

తిక్క— ఇంతకంటే చెడే దేమున్నది? చావా? ఊదానికీ సిద్ధపడే వున్నా.

బొర్ర— చెట్టు చెడే కాలానికి కుక్కమూతి పిందలు వుడతై అంటారే, ఆ మాదిరి తయారై నాడు. మన కెందుగ్గాని పోదాం పదరా శనేశ్వరా!

శనే— నిజంగా అంతేరా! (నిష్క్రమింతురు)

తిక్క— నా హృదయ శయ్యమీద యిన్ని ముళ్ళున్నప్పుడు, నీ కింత మక్కువెందుకే ఆంధ్రభారతి? ఈ వరమ నిర్భాగ్యుడు నీ ఋణమెట్లు తీర్చుకోగలడే? ఆంధ్రభారతి! తిండిలేక ఆకటిచిచ్చులో మలమలమాడి, చలిగాలికి వల్లు చిల్లులుపడి, బొమికలగూడైన యీ గర్భ దరిద్రుడిపై నీకెందుకే మోహము? నా ఆంధ్ర భాషాలలామా! ఇంతమంది కావలివాళ్ళని, యింతటి యినుప కటకటాల్ని, తోసుకొని పచ్చి, నీ వీవికార స్వరూపుణ్ణి ప్రేమించి సంపాదించుకొనున దేమున్నదే? పొమ్ము. వృధా ప్రయాసపడి నీ సౌకుమార్యం, సౌందర్యం వమ్ము చేసికొనకుము.

టరి! కఠినపాషాణ హృదయుడా! ఆ సుకుమారిని, ఆ నవపల్లవ కుసుమ కోమలగాత్రిని, ఆంధ్ర భారతిని, యెన్ని యిక్కట్లలో బడద్రోసితివిరా! నిన్ను నమ్మిన వాళ్ళకిదేమి భాగ్యంరా! ఈ భయంకర నిశాచర గుంపులోకి ద్రోలితివిరా! తిరిగి చూడగలవా?

దిక్కెవ్వండును లేక గోడుమని ఏ
 ధిక్ బడ్డ నా ఆంధ్రీ! నీ
 చిక్కుల్ దీరుట యెన్నఁడో, తెనుఁగు వా
 సిన్ నిల్పువాఁ డెవ్వఁడో
 టెక్కల్ విట్లిన పక్షులై కడమదా
 రిన్ బోని యేకాక్షులై
 మొక్కల్ వోయిన బుద్ధితో తెనుఁగు సా
 ముల్ సాములన్ జేసిరే.

ఆంధ్రభారతీ! నీ కష్టాలు చూచి జాలిపడేవాఁడే
 లేడా? ఆంధ్రపౌరుషం నీరసించెనా? ఆంధ్రవిజ్ఞాన
 మార్తాండు డస్తమించెనా? ఆంధ్రవీర శూరాభిమన్యు
 లడుగంటిరా? ఆంధ్రక్రీర్తిజ్యోతి చల్లారెనా?

ఏ కఱకు మృగాల వీకలు తెగఁగోసి
 కొనకు పదునుబట్టె తెనుఁగుకత్తి?

ఏ కాటు చీకటి మూకను చెండాడి
 దిశ లెట్టఁ జేసెను తెనుఁగుచూడ్కి?

ఏ దిక్కరుల గుండె భేదించి పగిలించి
 ధ్వని తీయకున్నది తెనుఁగు పిడుగు?

ఏ కమ్మని సుకవి కోకిల కూతలోఁ
 దేనె చిన్నై కుల్కై తెనుఁగురాణి?

ఏ పరమ సుకుమారికా హంపవతికి
 కనకమైగూడ మూర్ఖులై తెనుఁగు తల్లి?

చూడరా! తెన్నుచేడియ గోడునేడు
 ఘనయశోధన! ఆంధ్రజీవనకుమార!

(సొమ్మసిల్లి పడిపోవును.) తెర పడును.

వివరంగం. కోర్టు.

[బొర్రన్న, శనేశ్వరావు, తాత, పెంటు, ప్రవేశము]

తాత— డాక్టర్ నర్సిఫికెట్టు చాలా? ఆయన్నిగూడా తీసుకు రావాలా?

శనే— నర్సిఫికెట్టు చాలెండి.

బొర్ర— మన స్త్రీడరు గా రింకా రాలేదే?

తాత— ఏమో! జడ్జిగారు గూడా వచ్చే వేల్చెంది.

శనే— వస్తున్నారెండి.

తాత— (ఆదుర్దగా) జడ్జిగారేనా? ఆరి భగవంతుడ!

ఇంకా రాడా యేమిటి మా స్త్రీడరు?

పెంటు— హాయస్కీ రాఖాఫోతే జల్దీగా హియో! హచ్చా వీడర్కీ మై లాపూంగ.

తాత— ప్రవేశ యెటువంటిదో, యే మానవుడెటు వంటివాడో, నిజంగా నిన్ననే యింకో స్త్రీడర్ని మాట్లాడుకో వల్సింది.

పెంటు— పానంమీదకి వచ్చి వుం డప్పుడు ధేన్కైనా, హియో సత్రకాయా వుండాలీ కాదు బాబు! పైతే యీ వీడర్కీ రాఖాఫోతే మన ఫనీ యేం కావాలా?

తాత— ఆరి నీ దుంపదెగ. అసలే ప్రిణా లెగిరి పోతుంటే, పెంటనే నీవు చితి పేరుస్తూ కూడా వుండు 500 రూపాయలతో ఆ స్త్రీడరు పోయాడు. ఇహ వున్న దానో నీ పూడ్చి పెట్టుకుపోదువుగాని.

పెంటు— నాకీ.

తాత— మాట్లాడక. ఒకటే వాగుడు. నాకు రేచిక్క
వచ్చిందంటే మనిషిని కాను.

శనే— అరుగో! వస్తున్నారల్లే వుంది.

తాత— (ఆదుర్దాగా) ఎవరయ్యా? జడ్డిగారేనా? అన్ని
విధాల నా క్షౌరాని కొచ్చిందేంరా నడమంత్రపు
కేసు?

బొర్ర— జడ్డిగారు కాదే! ముద్దాయి తరపున సాక్షు లల్లే
వుంది.

తాత— ఆ... ముద్దాయి తరపున సాక్షులు గూడానా?

పెంటు— వీడర్కీగూడా తెత్తుండారల్లేవుండే! (ఏడ్పుతో)

అరే! అల్లా! మా వీడర్కీ హెక్కా నచ్చాడో?

తాత— ఆరి నీ యేడ్పుమండ. ఏమి టీ వెధవేడ్పు.
ఎదురేడ్పును?

శనే— మన వీడరుగారు వస్తున్నారైండి.

(వీడరు వచ్చేవేళం.)

శనే— నమస్కారమండి.

(అందఱూ నమస్కరింతురు.)

వీడ— సాక్షు లంతా వచ్చారా?

తాత— వచ్చారండి.

వీడ— అయితే, యిక్కణ్ణే వుండండి, నన్నోమాటు జడ్డి
గారు పిల్చారట. వెళ్ళివస్తా.

తాత— చిత్తం. (వీడరు నిష్క్రమించును.)

శనే— మనకేను విషయంలో మన స్నేహితుగారు గట్టి

పట్టు పట్టినట్లు కనిపిస్తున్నది.

పెంటు— హందుకేగా జడ్జిసాబ్ విలిపిస్తానీ భారణం.

తాత— స్నేహితుగారి కడుపులో జొరబడ్డ దేవుడు జడ్జి

గార్లొగూడా జొరబడాలిగా !

బొర్ర— కూలివాడు సాక్ష్యానికి వస్తున్నాడు కాబోలు.

పెంటు— రానీండి. హాడ్డీమాటా జడ్జి లెఖ్కా నేస్తేగా?

[కూలి, దుర్గ, భారతి, ప్రవేశము]

తాత— సిగ్గు భిడియంటేని ఆడది గడేక్కారై కోర్టు

యెక్కుతుంది. గొంతులూ కోస్తుంది.

పెంటు— బెరత్తీ శరంహోనా, సాలూకీ గరంహోనా,

నైతో బహుత్ ఖరాబ్ కర్నా.

శనే— బాగా చెప్పావు. నిజంగా అంతే.

దుర్గ— న్యాయానికి తిన్నని చూపుంటే యింత ఘోరాన్ని,

నీలాపనిందల్ని తల యెత్తనిస్తుందా?

కూలి— ఆ నాయం వొకటే గదంటే మనంట్లోని

కాపాడుతుండది ?

పెంటు— హిప్పు యే నాయం కాపాడుద్దో నూత్తాంగా,

బాత్ కర్ నఖో బద్మాష్.

తాత— నానా అడ్డమైన గడ్డీ కఱచి; మానాభిమానాలు

విడిచి, బైట పడ్డవాళ్ళకి న్యాయశాస్త్రాలు గూడానా?

(తిక్కన్నకి సంకెళ్ళు వేసి పోలీసులు తెత్తురు)

తిక్క— జాతి గౌరవానికి, సంఘ చైతన్యానికి గడ్డీ కఱ

వాలి, అగచాట్లూ పడాలి. వాళ్ళకోసం ధర్మ
శాస్త్రాలు కదలి రావాలి. (కూలి, దుర్గ, భారతి,
తిక్కన్నకు నమస్కరింతురు).

కూలి—దండాలండి.

భార—ఆంధ్ర కవిసార్యభామా! నమస్కారములు.
(కాళ్ళమీద పడును.)

దుర్గ—ఆంధ్రకవి చక్కవర్తీ! నమస్కారములు.
వచ్చికమేసి లేగలకు

ప్రాణము నిల్పెడి పాలనిచ్చి వి
వ్వచ్చుని నిల్వఁబెట్టు గరు
వమ్మున కొమ్ములు వాడితేలి, మే
ల్కుచ్చులుదాల్చి, నీ పలుకు
గో వకటా! పులికంటబడ్డ మా
టెచ్చట విన్నవో పరుగు

లెత్తుచు నక్కలు నక్కజొచ్చేనే.

పోలీ— ఇది సర్కారువారి కోర్టు. మీ మీ నమస్కా
రాలు, పరామర్శలు యిక్కడ పనికిరావు.

పెంబు— ఇధి మొఖా భళ్ళా గుళ్ళూ హను భొన్నా
రేమొ.

తిక్క— నిజంగా కోర్ట్లినాడు మొక్కుబళ్ళకు గుళ్ళే
అయినవి. ఈ గుళ్ళల్లో దేవుళ్ళు యిళ్ళూ వళ్ళూ
గుల్లఁ జేసిగాని మోక్షం యివ్వరు. ఈ కోర్ట్ల గుళ్ళల్లో
పెట్టే సెడగోపురం వెనుకటి పితృదేవతల్నే గాక

ముందు వచ్చే పుత్ర పౌత్రాదుల్ని గూడా మళ్ళీ
తలెత్తనీకుండా తరింప జేస్తే.

[జడ్డి, స్త్రీడరు ప్రవేశం]

జడ్డి— తాతగా రెవరు ?

తాత— నేనేనండి. అరుగో ! వారేనండి మా స్త్రీడరు
గారు.

జడ్డి— ఏమండి ? మీరు తాతగారి తరపున వకాల్తా
పట్టారా ?

స్త్రీడ— యువరాసర్ యస్సార్.

జడ్డి— ఏమిటి ? మీ కంప్లైంటు.

స్త్రీడ— యువరాసర్ సార్ ! ఈ తిక్కన్న అర్ధరాత్రి
వేళ భారతికోసం వచ్చి అడ్డంవచ్చిన యీ తాతగారి
పై కలేబడి, ప్రాణాలు పోవునట్లు కొట్టి సొమ్ము
దోచుకొని పోవుచుండగా ఆరాత్రి అక్కడే పరున్న
సదరు యీ శనేశ్వరావు, బొర్రన్న, పెంటుసాహెబు
గార్లు చూచి పట్టుకొని పోలీస్టేషన్కి వప్పజెప్పి
దీనికి వారే సాక్షులుగా వున్నారు.

జడ్డి— ఇది నిజమేనా సాక్షులు ?

సాక్షులు— నిజమేనండి.

జడ్డి— తిక్కన్నా ! నీవు ముద్దాయివని సాక్షులు సాక్ష్య
మిచ్చారు. నీ వేమైనా చెప్తావా ? నీకు సాక్షు
లున్నారా ?

తిక్క— అయ్యో ! ఫిర్యాదితరపు యిచ్చిన స్టేటుమెంటు,

సాక్ష్యం, వట్టి అభూతకల్పన. వాళ్ళు చెప్పిందానిలో
నిది నే నే మెఱగను. నిర్దోషిని. ఇందుకు సాక్ష్యం
భారతినే కనుక్కోవచ్చు.

జడ్డి— భారతి యెవరు?

భార— నేనండి.

జడ్డి— ఏమిటిది? నీ వేమైనా యెఱుగుదువా?

భార— అయ్యా! ఫిర్యాదులు మీతో చెప్పిన దంతా
వట్టి అబద్ధం.

తాత— ఆరి దీన్దంపదెగ. అయ్యా! దీనికి పిచ్చెక్కెం
దండి. ఇంట్లోనుంచి లేచిపోయిందండి. దీనిమాట
నమ్మకండి.

సాక్షులు— నిజమేనండి.

జడ్డి— ఇది కోర్టునుకొన్నారా? చేపల బజారనుకొన్నా
రా? ఎవరికి వారు లేచి చెప్పొచ్చా, నాస్సెన్స్?

స్త్రీ— యువరానర్ సార్! వీళ్ళంతా తాతగారి కియ్య
ల్సిన సామ్మెగవేద్దా మని భావించి, అడిగిందివ్వలేదని
చెప్పి విరోధించి యిట్లా తిక్కన్నతరపున తయ్యారై
నారండి.

తాత— అంతేనండి.

స్త్రీ— ఇమ్. (గుడ్లుఱుమి) మీర్

తాత— (ఉలిక్కిపడి వెనకున్న పెంటు మొహానికి తల
కొట్టుకొని) అబ్బా! ఆరి నీ దుంపతెగ. ఆరి నీ

దుంప తెగిపోతేను. ఎంత దెబ్బ తగిలిందిరా. మట్టి
మీది మీదికొచ్చి చావకపోతే అనతల చావలేవ్ ?

స్త్రీ—మీరు మాట్లాడకూడదండి.

జడ్డి—భారతి ! తిక్కన్నను నీ వెట్లా యెఱుగుదువు.

భార—నే నేట్లోబడి కొట్టుకు పోతుండగా పైకి దీసి
రక్షించటంవల్ల. ఈ కూలివాళ్ళే దీనికి సాక్ష్యం.

జడ్డి—కూలీ లెవర్రా ?

కూలి—(దణ్ణం పెడుతూ) మాప్పెబో! మేమేనండి. ఏట్లో
పడినమాట నత్తెమేనండి. ఏణ్ణంచో వత్తుండ తిక్కన్న
గారు రచ్చించినమాటా వాత్తవమేనండి.

జడ్డి—మీ మాటల్ని మిమ్మల్ని నమ్మటానికి వీలు
లేకుండా వున్నై.. నీవు అపరాధివని రూఢి అయినది.
నీకు శిక్ష తప్పదు. (నిష్క్రమించును)

పోలీ—(శిక్షాపత్రము చదువును.) చోరుడవని, సర
హంతకుడవని, రుజువైనది. రేపు నీ చేతులు రెండి
టిని సరకించి, రెండేండ్లు కఠినశిక్ష అనుభవించు
చైదు విధించడమైనది.

జడ్డి.

(ఫిర్యాదు లంతా సంతోషంతో నిష్క్రమింతురు.
పెంటు చంకలు కొట్టుకొంటూ అపరిమితమైన సంతో
షంతో కాలుజారి పడి గిలగిలా కొట్టుకొంటూ లేచి
నిష్క్రమించును.)

తిక్క—(భారతిని దగ్గఱకు దీసుకొని) భారతి! నా ఆంధ్ర
భారతి ! ఈ నిర్భాగ్యుడు నరహంతకుఁ డని రుజు
వైనది. ఈ ప్రాణఘాతకుఁడికి తగిన శిక్ష పడినది.
వీడికోసం నీ వెంత యేడ్చి మొత్తుకొని కరగి నముద్ర
మైననూ, ప్రయోజనం లేదు. జాలిపడు కాలం
రాలేదు. పొమ్ము. ఆంధ్రభారతి! పొమ్ము. ఈ మంద
భాగ్యుడికోసం మాడిపోక. దేవుడూ దయ్యమూ
అని మూఢనమ్మకాలతో వూడిపోక. ఇం కెక్కడ
దేవుడు? పేదవాళ్ళకి దేవుడు లేడు.

దేవుడు దేవుడం చెపుడు

దేవిరిగొట్టు మొగంబు వెట్టి యీ
దేవుడులాట లేటికి ? మ

దించి కుటీరపు కష్టజీవిలో
ప్రేవులు తీయువారి బలి

పించెడి దేవుని గొల్చుటెల? ని
రీవులపైన దేవునికి

ప్రేమ జనించునె ? ఆంధ్రభారతీ.

పోలీ— పదవయ్యా చాలుగాని (నెట్టుకొనిపోవును)

భార—(దుఃఖంతో) నా ఆంధ్ర కవిసార్వభౌమా ! ఈ
ఆంధ్రభారతికి దిక్కెవరు?

కీర్తన

సరసులార ! పురుషులార ! దురితముకనిరె ? వినిరె ?

దనుజహరుడు గలఁడే? ప్రళయరూపుడై వసుధ కికరాడె?

జపములేల ? తపములేల ? కలిలో ॥న॥

ఆగునా జగము ? సాగునా యుగము ? జలధులేడు కలసి
పొరలవే ? । సుగుణధనులు నిగమ ఘనులు కలరటె ?
పులులపగిది తిరుగు ఖలులఁ గనరటె ? ॥న॥

కూలీ—అమ్మా ! భారతమ్మా ! నా కుండ దంతా దా
పోసి నీ పెనిమిటిని యిడిపించుకొన్నా రా ! అమ్మా !
దుర్గ—ఏడ్వక తల్లీ ! భూమిమీద ధర్మదేవత అంటూ
వుంటే మీ కష్టాలు తీరకపోవులే రా ! అమ్మా !
భారతి ?

కీర్తన .

ప్రళాంత హృదయా ! లతాంత తనయా !
వీర సుమహిళా ! వెలవకమ్మా ! ॥ప్ర॥
భారత యశఃకాంతప్రణయా !
చింత మానవె ! జీవ సదనా !
నీ కదేల దురంత భయము ? ॥ప్ర॥

(ఓదార్చుకొంటూ నిష్క్రమింతురు)

తెర పడును.

తెనుఁగు తల్లి

పంచమాంకము

1 వ రంగం, తాతగారి గృహం.

నాగేశ్వరావు ప్రయోజకుడై వస్తున్నాడన్న
వార్త విని లక్ష్మి నానావిధములైన ఆభరణాలు
ధరించుకొని అందాలు సవరించుకొంటూ
ఆనందంతో.

కీర్తన.

మనోహరుండె ప్రాణధనుండె

యితఁ వస్తాడె

నోముకదా పండె నా నోముకదా పండె

మాలతి సోపా మణిమయదీపా

పసిడిగృహంబ కుశలము గనవె

వీణరాణి వినవె అనవే దివ్య

మంగళగీత సౌఖ్యప్రశాంత

సాధవీధిలో॥ మ॥

[తాత ప్రవేశం]

తాత— అమ్మా! లక్ష్మి! మా అబ్బాయి నాగేశ్వ

రావు వస్తున్నాడట.

లక్ష్మి— ఇంకా పూజ్యోకి రాలేదా అంశి.

తాత— ఊళ్ళో వాళ్ళంతా స్వాగత మివ్వటానికే
ఎదురుగుండా వెళ్ళారట.

లక్ష్మి— ఇంటికి రాకమునుపే స్వాగతా లేమిటి? మీరు
వెళ్ళి తొందరగా తీసుకురండి.

[పెంటు ప్రవేశం]

పెంటు— (హడావుడిగా) అయ్యా! తాతా ఘోర!
(తాలు జారిపడును)

తాత— ఏమిటా? హడావుడి?

పెంటు— హబ్బాయ్ గార్కీ వత్తుండా రండి.

తాత— సరేగాని, యెవరెవరు పెద్దమనుష్యులు కూడా
వస్తున్నారో చూచిరా?

పెంటు— సిత్రం (నిష్క్రమించును)

లక్ష్మి— మాయదారి జనం ఇంటికి రానీయరేమిటి?

తాత— ఏమిటో! ఈ జనానికి వేళా పాళా లేదు.
ప్రయోజకకణ్ణి చూస్తే సరి. ఊపిరి పీల్చుకో నీయరు.
సరేగాని తల్లీ! భారతి సంగతి యీ పాపిష్టి మూక
చెబుతుందేమో.

లక్ష్మి— నాకూ అదే అనుమానంగా వుంది.

[పెంటు ప్రవేశం]

పెంటు— అయ్యా! అబ్బాయ్ గార్కీ వత్తుండా ర్.

తాత— వస్తున్నాడా? వాకిట్లో జిప్టి గిప్టి తీయటాని
కేమైనా వుంచారా?

లక్ష్మి— ఉంచాం.

తాత— ఆసోఫాలన్నీ మమ్మా ధూళీ లేకుండా చులుపు
తుండా) పెంటు.

పెంటు— సి త్తం (దుల్పుతుండును.)

తాత— అమ్మా! లక్ష్మీ! నేనబ్బాయి కెదురుగా,
బోయి తీసుకొస్తా.

(నిష్క్రమించును)

లక్ష్మీ— పెంటు! మీ దొరగా రెట్లా వున్నారో
చూచావా?

పెంటు— హిప్పు మీకీ సూత్తాయా గదండీ.

లక్ష్మీ— నీవూ చూచానంటివిగా.

పెంటు— హెప్పు వుండట్టుగానే వుండార్ నాకీ.....
అరుగో వత్తుండారండి.

లక్ష్మీ— (ఎదురుగా బోవును)

పెంటు— బ్రాహ్మణీగూడా డబ్బు తెత్తుండప్డే మొగుడ్డా,
లేఖాపోతే పుట్టింటికి ధప్పు. నిజంగా మొగుడూ
ఫెళ్ళాలజత బారత్కి తిక్కన్నకీ సరీపోయింది.

(లక్ష్మీ వరుగుతో ప్రవేశం)

లక్ష్మీ— వస్తున్నారా) పెంటు!

పెంటు— హిప్పు బాగుండారా మీకీ?

లక్ష్మీ— సరేలేద్దు. ఏమి టా వేళాకోళం.

పెంటు— అధీగాదండీ! హిప్పు మీకీ మహావైబోగం
గదండీ.

లక్ష్మీ— చాలై. అవతలికి వెళ్ళు.

పెంటు—మాకీ హిష్టా పస్కివొత్తామా ?

(తాత నాగేశ్వరావు ప్రవేశం)

పెంటు—(సలాంచేస్తూ) సలామండి అబ్బాయ్ గార్.

తాత—సరేలే నీ సలాములు, మలాములు, వాక్కిట్లా
వుండు. ఎవర్ని యిప్పుడు రానీయక, తెలిసిందా ?

పెంటు—ఇందులో భొత్తా హేముందండి థెల్వక
పోటాన్ని.

నాగే—కులాసాగా వున్నారా నీ పిల్లలూ నీవు ?

పెంటు—అయ్యా ! మీ కీ దయావల్లా సల్లగా వుండా
మండి.

తాత—సరేలేవోయ్. ఎవరొచ్చినా యిప్పుడు మాట్లాడ
టానికి వీలేదని చెప్పు. పోవేం.

పెంటు—సి త్తం (నిష్క్రమించును)

తాత—నాన్నా ! వంట్లో ఆరోగ్యంగా వుంటున్నదా ?

నాగే—ఆరోగ్యంగానే వుంటున్నది. భారతి యింట్లో
లేదా ?

తాత—ఈ మధ్యనే తీసుకొచ్చా నాయనా. తిక్కన్ననే
పెండ్లి చేసుకొన్నది.

నాగే—తిక్కన్నెక్కడున్నాడు ?

తాత—తిక్కన్నా ! తిక్కన్నగూడా యిక్కణ్ణే వుంటూ
వచ్చాడు. ఈ మధ్య వాడి మీదొక కేసు విలు
చుకు పడ్డదట.

నాగే—దిక్కుమొక్కులేని వాళ్ళమీద చాలా కేసులు

విటచుకు పడతై పాపం అనేవాళ్ళు లేకపోతే విట
చుకు పడవూ? పడతై.

తాత— నిజమేరా తండ్రి. అదేమిటో పాపం నేను
గూడా కనుక్కొందామని చూస్తున్నా.

నాగే— నిజంగా బుద్ధిమంతుడికి, విద్యావంతుడికి.
రోజులు మంచివిగా లేవు. ఇక్కడేకాదు. ఏ దేశంలో
నైనా యింతే. గోముఖ వ్యాఘ్రాలకి, వయోముఖ విష
కుంభాలకి మర్యాద, మన్నన, వుంటున్నది. వాళ్ళ
చేతుల్లోనే సర్వాధికారం వుంటున్నది.

తాత— అంతేరా నాన్న. ఊళ్లో తిక్కన్న వున్నాడేమో
కబురుచేసి పిలిపిస్తా.

నాగే— ఇంకా పిలిపిస్తే వచ్చే అందుబాట్లో యెక్క
డున్నాడు? ఉండనిస్తారు? పేదవాడిమీద కేసు
పెట్టటం, యింకా బైటికి రానీయటం వుంటుందా?
వట్టిది. దాంతో పేదవాడి ప్రాణాలు తీయందే
వదలిపెడతారా?

తాత— యథార్థంగాగూడా అంతే. అయినా పోయి కను
క్కొస్తా.

(నిష్క్రమించును)

నాగే— కన్నతండ్రినిగూడా కట్టుకొని కపటనాటక
మాడుతున్నది పాపిష్టికాలం. న్యాయం చెప్పేవాళ్లేరి?
న్యాయం వకరు చెబుతారని నమ్మివుండకూడదు.
కడుపునిండా అమృతాన్నం పట్టించి కమ్మని సుగం

ధాలు వంటినిండా పులుముకొని చక్రనికుసుమశయ్యల
పై పొగ్గాడుతున్న వాళ్ళని అనలే నమ్మ గూడదు.
ఆ జాతిని నమ్మి నీతికోసం గోతిలోకి దూకగూడదు.
సుకుమారపనితాలోకం అంతఃపురాల్లో వున్న
పర్యంతం న్యాయం, ధర్మం, మచ్చుకై నా దొరకదు.
దొంగితే వాళ్ళ సౌకుమార్యానికి, సర్వ సౌఖ్యాలకి,
యెక్కడా తావుండదు. ఏనాఁడు సుకుమార మహిళా
ప్రపంచం, తన ఆభరణాలు తీర్చుకొంటానికి ఆజ్ఞ
బంధనాలచే భర్తను బంధిస్తుందో, ఆనాటినుంచి
అగ్ని పర్వతాలు పగిలి, చతుస్సముద్రాలు పొంగి,
అఖండ భూమండలం కుంగి, నానాప్రాణికోట్లు
హాహాకారాలతో అయిపు లేకుండా అంతర్ధానం
కావలసి వస్తుంది. ఏనాఁడు మితిమీరని కోరిక
సుఖం లేకుండా చూచుకొంటుందో లోకం, ఆనాటి
నుంచి చల్లగా ప్రశాంతంగా వుంటుంది. అంత
వఱ కెంతెళ్ళ మహాత్ములు వర్తమానకాలంలో పుట్టు
కొచ్చినప్పటికి ప్రయోజనం కనపడదు. వేదవాణి
మొర చెవిని పడదు. పాపం కష్ట కాలంలో
ప్రాణస్నేహితుడి కోసం ప్రాణా లేడివిస్తే.

పచ్చగ నుండునాఁడు పరు

వంబును దప్పని పూల తావిగా
వచ్చు సఖుండు, కమ్మనిను
వాక్కులచే బులిపించు, కష్టముల్

వచ్చి దహించు నాడతడె

పల్కెడు ప్రక్కకు రా సహించఁ డీ
మచ్చు జనించియున్న యుగ

మందు హితుం డెవఁడంచు నెంతరే?||

కనుకనే నానాకష్టాల్లోఁ బడ్డ తిక్కన్నకు దిక్కు-
దివాణం లేకుండా పోయింది. ఆపదలో అడ్డుకోలేని
వాడెంత స్నేహితుడైతే మట్టుకు ప్రయోజన మే
ముంది? ఎంత రసవంతమైన వాక్కు గల చెలికానిని, కవి
సార్వభౌముణ్ణి కష్టాల్లో పడేసి, దేశ ద్రిమ్మరినై భోగ
లాలసుణ్ణై మైమఱచాను?

[లక్ష్మి ప్రవేశం]

లక్ష్మి—ఇంత కాలానికి జ్ఞాపకం వచ్చిందా?

నాగే—ఎవరు?

లక్ష్మి—ఎవరిని చేసుకొన్నారో వారే.

నాగే— వారన్న వారెవరు? వారెప్పుడై నా సన్నెఱు
గుదురా?

లక్ష్మి— చేసుకొన్న వారెఱుగనప్పుడు పూసుకొన్న
వారే మెఱుగుదురు?

నాగే— నేనేం చేసుకోలేదు. నీవేం పూసుకోవద్దు.

లక్ష్మి— వద్దన్నా, కద్దన్నా, కట్టుకొన్న దేమిటి?

నాగే— గుదిబండ.

లక్ష్మి— దాన్నెందుక్కట్టారో తెలుసా?

నాగే— కాళ్ళకొట్టుకొంటానికి.

లక్ష్మి— కాదు, దేశాల్మీదికి లేచిపోకుండా వుంచటానికి.

నాగే— అఁ. హా! లేచిపోకుండా ఆపలేదేం?

లక్ష్మి— ఆపలేకపోయినా, తిన్నగా, మళ్ళీ కట్టుకొయ్యకే రప్పించింది.

ఎంత ప్రయోజకుండయిన

నేమి, మతెంత దిగంత దంతి వి

శాంతయశోధనుండయి, ప

సందుగ వెల్గిననేమి, సౌఖ్య శు

ద్ధాంత లతాప్రసూన వనితా

మహితా విరహవలోకరా

ద్ధాంతకళాగృహమ్మనకు

తప్పక చెప్పక దారి తీయడే?

నాగే— నిజమే గాని,

కాలవశమ్ముచే నెచట

కానియు పుట్టక బిక్కమోముతో

గాలికి లేచిపోయెడి య

ఖండ మనీష కళాప్రపంచ ధీ

శాలిని గాలదన్ని, గ్రహ

చారము బాగుగ నుండి, వాడె భూ

పాలకుడైన పాదములు

వట్టెడి స్త్రీలను నమ్మవచ్చునే.

లక్ష్మి— నమ్మకపోతే నవ్వుమెవరికి? విడిచిపెట్టి తిరిగిన

వాళ్ళకి పేరూ ప్రతిష్ఠా యెక్కడిది ? నుఖం యెక్కడిది ?

చక్కని పెండ్లిసంబరము

చల్లనిపందిట శోభఁదెచ్చు, ఆ

చక్కని పెండ్లిపందిరి ప్ర

చండహుతాశనుఁ డెందు ముంచునో

అక్కట యంచు, పందిరి భ

యంబున వేయక మండుటెండలో

చిక్కులు వడ్డవాని బలె

స్త్రీలను నమ్మనివాఁడు పొక్కడే ?

నాగే—ఔనుగాని,

కలికీ! నా విరజాజి మాల చెమికి!

కల్లోలిసీ వల్లకీ!

కలలో, కోకిలకూతలో, తలఁపులో

కాంతా నమూహమ్ములో,

దళకుల్ గుల్కుచు నొల్కు నీ ప్రణయ

సౌందర్యామృతంబెట్లు బె

ట్టుల నిల్పెట్టగనిచ్చు, కష్టమిఁక

నిష్ఠూరమ్ము రాసీయకే.

నిన్ను విడనాడి నేను చేయున దొక్కటైననూ లేదు.

(తెరలోనుంచి పెంటు)

(అయ్యా! నాగేశ్వరాప్రభూ! మీఖోసం సాలామంది పేదోళ్ళు వాకిట్లోఁగడి హేడుత్తుండార్.)

నాగే— పాపం ఆ ప్రజ లేవేళైందో వచ్చి వాళ్ళని తొందరగా పంపించివస్తా. నీవు పో.

లక్ష్మి— మీ నాన్నగారు పంపిస్తారులేద్దురా.

నాగే— అట్లా వద్దు. ఎంత సేపటినుంచో కనిపెట్టుకొని వున్న వాళ్ళకి మానాన్న చివాట్ల ప్రసాదం పెట్టి పంపించేదా ? పాపఖర్కం. నీవు పో.

లక్ష్మి— (పోతూ) అప్పుడే వచ్చి పడ్డది దిక్కుమాలిన మూక (నిష్క్రమించును)

నాగే— అరే ! పెంటూ ! వాళ్ళందరినీ రమ్మను.

[తెరలో, పెంటు, సిత్తం అనును]

నాగే— మానవ జాతికి, తదితర జాతికి దయాదాక్షిణ్యమే, ఎక్కువ తేడా చూపిస్తున్నది. ఆ దయాదాక్షిణ్యాలు లేకపోతే మానవులే కాదు. అదొక అధమ జాతిగా చూచుకో వలసిందే. స్వభావ, స్వదేశము, బాగుపడినప్పుడు గాని, విశ్వమానవ కళ్యాణం జరగదు.

(పేదవాళ్ళు, పెంటు, ప్రవేశం)

పెంటు—హరేయ్ ! నోరెత్తుకుండా నిలబడండిట్టా.

పేదవాళ్ళు— అయ్యా ! దణ్ణాలు. మా వృత్తులు చితికి పోయినై. మా గ్రామాలు పాడుపడ్డై. మా భావనాశన మైంది. మా పిల్లా జెల్లా మీ మీద చూపు పెట్టుకొని వున్నాం.

నాగే— సరే; మీ మీ వృత్తులకు, స్వభావలకు, స్వసం

ఘాలకు 50 వేలు శాంక్షన్ చేస్తున్నా. తర్వాత వచ్చి
తీసుకుపోండి.

పేదవాళ్లు— మహాదాతా! చిరకాలం ఆయురారోగ్య
భాగ్యాలతో వర్ధిల్లుము. సెలవు.

నాగే— మంచిది.

(దుర్గ, భారతి, కూలివాడు ప్రవేశించుచుండటం
చూచి పేదవాళ్లు కూడా ప్రక్కన నిలబడెదరు).

[పెంటుసాహెబు నివ్వెరపడి చూచుచుండును]

కూలి— బాబయ్యా! దణ్ణాలు.

దుర్గ— బాబూ! దణ్ణాలు. (తాత ప్రవేశం)

తాత— ఎక్కడిదిరా యీ గుంపంతా.

[తాత రావటంచూచి పెంటు తటాలున పారిపోవును.]

తాత— ఈ త్రాప్త మొహం లంతా ఎవరాయి? అప్పుడే
వచ్చి పడ్డారు. పెంటూ! పెంటో! ఆరి నిన్ను పెద్ద
పులి తినా. నీ వెక్కడ చచ్చావురా? వీళ్ళంతా
జొరబడుతుంటే నీ వెక్కడ మారణమై పోయా
వురా? బాగానే వుంది. ఆరి అబ్బీ! మీకు వేళా
సాళా అంటూ లేదా యేమిటి?

కూలి— కల దమ్మపబువులకి కోపం వస్తే పేదముండా
కొడుకులం మే మెట్టా బతకాలా బాబో?

తాత— మేం మీ కోసమే బ్రతికామన్న మాట. పైగా
మాట్లాడతారేం మొహానికి సిగ్గన్నా లేక అప్పుడే
పుట్ట పగులకొట్టుకొని బయల్దేరింది మాయదారిగుంపు.

మెత్తనివాణ్ణి చూస్తేనరి, వీక్కు తినటమే వీటివని.
పోతారా పోరా? పెంటు! పెంటో!

నాగే—నాన్నగారు! మీరే రొట్టు పడకండి. పెద్ద
లైనారు.

తాత—ఊరుకొంటే యెట్లారా? వీళ్లు నిన్ను బ్రతుక
నిస్తారా?

నాగే—మీ కెందుకు మీరు మీ జపంలో వుండండి.
నేను పంపిస్తా.

తాత— ఇంకా యీ ముద్రప్రపు మూకవల్ల నా జపం
యేం సాగుతుంది? ఒకటే మాయదారిగోల, దోచుకు
పోవటానికి.

నాగే— (చేతులు పట్టుకొని) మీ రింట్లోక పొండి.

తాత— ఇంట్లోకిగాదు. ఈ పాపిష్టిమూకతో యేట్లోకే
పోవాలి. ఇల్లు గుండంవేసిగాని యీ మాయదారి
గుంపు వదలిపోదు కాబోలు. (నిష్క్రమించును)

నాగే— ఎవరా! అబ్బి మీరు?

కూలి— మేం కూలోళ్ళ మండి.

నాగే— ఏం పనుండి వచ్చారు?

కూలి— అయ్యా! ఈ మాతల్లి మీ యింటికాడ పెరి
గిన బారతమ్మండి.

నాగే— (ఆశ్చర్యంతో లేచివచ్చి) మా భారతా! మా
ఆంధ్రభారతా! (దగ్గటకు దీసుకొని) అమ్మా! ఆంధ్ర

భారతి! ఈ ధనమదాంధులవల్ల యెంత కష్టాల్లో పడి పోతి వమ్మా?

దుర్గ— నట్లేట్లో బడికొట్టుకు పోతుంటే యీ భార తమ్మ పెనిమిటి తిక్కన్నగారు బ్రతికించి మాకొప్పు జెప్పారయ్యా!

చక్కనికీర్తి సాధము ప

నందుగఁ గట్టి గులాబి తోటలోఁ

పెక్కురకాల పూల హిమ

బిందులు చిల్కెడి తెన్నతల్లి నేఁ

డెక్కడ దిక్కులేక పడి

యేడ్చుచు వచ్చి కళాప్రపూర్ణ ! నీ

దుక్కిటి దున్నచే ప్రళయ

తోయధిలోఁ బడిపోయె నక్కటా॥

నాగే— అమ్మా! ఆంధ్రభారతి!

ఇలపై స్నిగ్ధ సువర్ణ వాఙ్మయ కళా

హేలా మహోద్యాన ర

త్న లతాహర్ష్య రసాల సాలపికమా!

నా ఆంధ్రమాణిక్యమా!

ఖలులై గిట్టని కాకులై కృపణులై

గర్వాంధులై లేచి, గం

గలొ నిన్ దోసినవారి దగ్గఱకు

శోకం బార్పుకో వచ్చితే?

భార— అన్నయ్యా ! నా శోకాగ్ని యీనాడు చల్లా
లేది కాదు.

చేతఁ గవ్యయులేక బందుగుల దృష్టిఁ
బిచ్చి యాకారమై
శోతల్ మెచ్చెడి ఆంధ్రవాఙ్మయ కళా
శుభ్రాంశుఁ డీ బ్రాహ్మికుఁ
చేతుల్ రెండును ఖండ ఖండములుగా
చేదించుకో నుండె నో
దాతా ! నా పతిభిక్ష పెట్టె యింక
ఆంధ్రత్వంబు నిల్పెట్టుమా॥

ఈ నాటిదాకా నన్ను కాపాడుకొన్న యీ కూలి
తండ్రిల్ని గూడా రక్షించుము.

కూలి— అయ్యా ! దొరగోరు ! ముందు తిక్కన్నగారి
సిచ్చ తప్పించండి. మా కదే పదేలు.

దుర్గ— అయ్యా ! ఈ ఆంధ్రభారతిని ఆ కవి సార్వ
భౌముడైన తిక్కన్నగార్ని రక్షిస్తే దేశమంతా
చల్లబడుతుంది.

నాగే— నాయనలారా ! నా ఆంధ్ర సోదర సోదరీమణు
లారా ! నా ప్రాణాలు ధారపోస్తే ననూ, తిక్కన్న
శిక్ష తీసివేయింతును. రండి. ఆ ఫాలాక్షుఁ డెదురొ
న్నను నా ప్రతిజ్ఞ తప్పను. కనుమూయను.

ఆ భువనైకదివ్య వన

హర్ష్య మనోహర కావ్యరాజ మ
త్రేభము పైన నెక్కి కళ

లేలెడి చక్కని తెన్నుతల్లికై

శోభలువోయి చావఁబడు

శూరుల కోసము సర్వలోక సం

క్షోభము లేపి నేడు పడఁ

గొట్టెద కోటలు పాఱజూడుడీ.

(నిష్క్రమింతురు) తెరపడును.

2 వ. రంగం.

[తిక్కన్న చేతులు ఖండించు ప్రదేశం]

భీకరాకారులై ఖడ్గపాణులు యిరుప్రక్కల నిలబడెదరు.

[సంకెళ్ళతో తిక్కన్న ప్రవేశం]

తిక్క—ప్రళయ కాల చక్రాన్ని ఆపటం అసాధ్యం. అనివార్యం. సువర్ణరత్న ఖచిత సింహాసనా లధిష్ఠించు ప్రభులోకాన్ని మంచి మార్గానికి రప్పించటం దుర్లుభం, దుర్లభం, ఏ ఘటికుడు, ఏ అభినవ చాణక్యుడు ఏ మహా యుగంధరుడు, నేడీ దుర్భర కార్య నిర్వహణకి పనికిరాడు. నిలువలేడు. లోకంలో ధర్మ దేవతాబలం తగ్గి సగ్గి మగ్గి పోయింది. ధర్మ వాక్యం రుచించదు. ఈ మార్కెట్టులో నీతి వాక్యాలమ్ముడు పోవు. ఆ జంగిడి దింపనీయరు. ఆ కేక వేయనీయరు. ఈ సంగతి తెలిసి, ఒళ్ళు బలిసి వచ్చిన దానికి తప్పించు కొందామని చూచావు కాబోలు. నీ యెత్తులు జిత్తులు యీ కసాయి కత్తుల ముందు నిలుస్తే యని వువ్వి భూరావు కాబోలు. పటాపంచలుగాక మానవు. లక్ష్మీదాసులు పరిపాలించు రాజ్యంలో, ఆ లక్ష్మీని కాలదన్ని, ప్రాణాలతో వుందామని వూహించితివా? గర్జించి, నిరంకుశించి, గర్జించి, లంఘించితివా? ఓ అమాయకపు కవిసింహాకిశోరమా? బోనులో పడితివేమి? ఊక్కలెండుకు పోయి చిక్కిపోతివేమి? నీ ప్రళయగర్జనకి, నీ ప్ర

చండ ప్రతిజ్ఞకి, తగిన శిక్షాప్రసాదం ప్రసాదించు
 ఘడియలు వస్తున్నై. నీ కుసుమకోమలికి, నీ ఆంధ్ర
 భారతికి, యేగతి పట్టునో తెలుసుకొంటివా? ఈ
 భయంకర మారణ నిశితఖడ్గాలు ఝళిపించునప్పుడు
 గాని తెలుసుకోవు. ఈ సుకుమార కవితారాజ్యంలో
 వాఙ్మయ వీర మెక్కి శాసనాలు శాసించు నీ సుస్మిగ్ధ
 హస్తాల్ని ఖండఖండాలుగా ఖండించు నప్పుడుగాని
 బావురు మనవు. ఎవరికీ లేని నిరంకుశత్వం అసమాన
 భాషాప్రభుత్వం, నీకెందుకు? ఆవంక చూడు! లక్ష్మీదాసు
 లకు బానిసలై బానిసకవిత్వంతో బానిసభాషా ప్రభు
 త్వంలో, బడి యెం తెంత హోదాలతో యెంతెంత
 అనుపమాన బిరుదాంకితులై, యెంతెంత డిగ్రీలు
 కలవాడై పొట్టపోసుకొనుచున్నారో చూచితివా?
 నీవు వాళ్ళ సాటివాడవు గావా? నీ ఏ చిత్రవధకు
 మురిసిపోతుంటివేమి? నీ చిక్కని నెత్తుటి బొట్లతో
 స్వదేశ మాతృపాదారవిందాల్ని పూజించుటకు పోవు
 చుంటివా? ఎందు కీశ్రమ? ఎవరుచూచి ఆనందిస్తారు?
 ఏ మాత్రం ప్రత్యుపకారం లేని వ్రాతలు కూతలు
 కట్టిపెట్టి బానిస కవిత్వం చెప్పుకొని బ్రతుకటానికి,
 భగవంతుణ్ణి సహాయం వేడుకోరాదా? చెడతావు.
 నీ కింత తలబిరుసుతనం పనికిరాదు. తర్వాత నీ
 మొండి చేతులతో, దేన్నీ వుద్ధరించలేవు. ఎందు కీ
 దురభిమానం? దుర్గర్వం? దురవస్థ? ఛీ! పాపిష్టి

జీవుడా ! పాడు పొట్టకోసం ఎంత కూర్ వ్యాఘ్రాల
ధర్మం బోధిస్తున్నావురా ?

ఇడుమలలోన నల్లి కడు

హీనముగా నులియై యసవ్యమై

అడుసును దొక్కి, కుల్చి యింక

నాకటి బెబ్బులినోటఁ జిక్కి, వే

పెడి చెడుబాందినిన్ విడిచి

పెట్ట వదేమిటి రోరి మొండి జీ

వుండ ! గతిలేని యీ బ్రతుకు

పొద్దెట పొడ్చెర నీదు మోమునన్॥

[తెరలో]

తలారీ ! వీడు భయంకర భటాచోరుడు. నరహంత
కుడు. వెంటనే వీడి రెండుచేతుల్ని ఖండించుము. ఇది
రాజాజ్ఞ.

తలారి—చిత్తం ప్రభూ ! ఓ తిక్కన్నా ! వాగుడు కట్టి
పెట్టి రెండుచేతులు జోడించి దగ్గరకు పెట్టు.

(కత్తికి పదును పెట్టుచుండును)

తిక్క—(రెండు చేతులవంక చూచుచు)

చిక్కని రక్తమ్ము చిమ్మెడి కత్తిలో

జీవకళను బోయు చేతులార !

వైరి గుండియఁ జీల్చి వధచేయు కథలోన

సింహగర్జన నింపు నేతులార !

వీరపుత్రిల కీర్తి తోరణమ్ములపైన
జాతి పడగ నెత్తు చేతులార !

దేశమాతృ సువర్ణ దివ్య పాదయుగమ్ము
సేవించి జీవించు చేతులార !

యీ నిరంకుశ రాజ మత్రేభ జాతి
ఖడ్గ దేవత మీదు రక్తమ్ము ద్రావి
దాహశాంతి చేసుకొనంగ దరికివచ్చె
పిరికి పందల ప్రక్క జీవించగలరె ?

జాతి పౌరుషం నిలపెట్టు కొనటమే ధర్మం. అధర్మ
ప్రభుత్వాన్ని అరికట్టడమే పురుష లక్షణం. దేశ
మాత దాస్యశృంఖలాలిని తెగగొట్టటమే వీర లక్షణం.
జాతి గౌరవం కాపాడు కొంటానికి బలి కావటమే, స్వర్గ
సాధ కవాటాలు తెరవటం.

తలారి— వాగుడు కట్టిపెట్టు. దొర లొస్తున్నారు.

(బొర్రన్న, శనేశ్వరావు ప్రవేశం)

శనే— (నవ్వుచు)

ధనికు లటన్న మండిపడు

తాప్తముఖంబున నెత్తురేది ? ఏ

ధిని బడి గ్రామసింహముగ

దిగ్గజము బెదరించబోవు గ

రజన తెటువైపునుంచి విన

రావిటఁ గారణమేమి ? దానికి

గనపడ నేమొరా ! తగిన

కమ్మని పాపఫలమ్ము మిత్రుఁడా ?

బొర్ర— నిజంగా అంతేరా.

అదిగో ! దానికి తిన్నగా నిపుడె పా

యశ్చిత్త మీ వంక జ

ర్గదె, దుర్గర్వ దురాగ్రహానలము న

ర్వంబింక చల్లారదే

యెదు రే మాత్రము గూడ మార్కొనుట కిం

కెవ్వారి సాధ్యంబుగా

ని, దురంతం బగు రాజఖడ్గమున ఖం

డింపంగ శాసించరే ?

(శనేశ్వరాపు, బొర్రన్న కంటినంజ్జలు చేస్తూ పోవుదురు)

(తలారిగూడా వెంటపోవును.)

తిక్క— ఆహా! ఎంత సంతోషిస్తున్నారా!

ఇదిరా! గొప్ప కృతజ్ఞతా గరిమ !

నేడీ తెన్న గడ్డెంత దు

మ్ము దుమారమ్ముగ మారి పో

వలసి మిమ్ముక మోసి పోషించు చు

న్నదొ; కానిండు, మదమ్ముచే

పకపకా నవ్వుండు, నా ఆంధ్రీ జీ
వదశాశ్వాసము పాడు వెట్టుడు

మహా పాపాణ జాత్యోద్భవుల్.

ఓ కవిసార్వభౌమా! ఈ నాడు నీ చేతులు మొండి
వైవనూ, నీ వాక్కును కక్కిన కూటికోసం పోసీయక. ఈ
నీ దేహం కృశించి, జీర్ణించి, శల్యపంజరమైననూ, లక్ష్మీ
దాసులకి వంగి సలాము నేయబోక. నేటితో నీ ఆయు
ర్దాయం తీరిపోయిననూ సరే, నీ ఆంధ్రభాషా మతల్లిపై
అనురాగం మఱచిపోక. ఇది నీజాతి పౌరుషం; ఇది నీ
జన్మకి కావలసిన ప్రచండ శపథం. ఇది నీ మాతృదేశా
రాధన. ఇది నీ సువర్ణ లేఖనీసాధన. తెలిసినా?

ప్రతిజ్ఞ పాలించుకో లేనప్పుడు మానవుణ్ణి చెప్ప
కోవటం సిగ్గుచేటు. దట్టంగా మునురు పట్టినప్పుడుగాని
సెలయేళ్ళు పాటవు. ఎక్కువగా కష్టాల్లో పడ్డప్పుడుగాని
జీవ కవితా ఝరి ప్రవహించదు. ఏ కష్టాలతో కవితా
లతికలకి పూలు పూయించి ఆనందిస్తున్నావో, ఆ కష్టాలు
వచ్చి పడ్డప్పుడుగూడా, ఆనంద భరితుడవుగమ్ము. నిశిత
ఖడ్గపాణులై భయంకర చిత్రవధ చేయవచ్చుచున్నారు.
వీళ్ళ జీవితా లిందుకే పున్నవి.

[తలారి ప్రవేశించి]

తలారి— వాగుడు కట్టిపెట్టి చేతులురెండా దగ్గటికి
పెట్టు (కత్తి చూయును.)

తిక్క— పెట్టెదను తండ్రి! నా వీరరక్తం వెదజమ్మి
నా తెనుగు తండ్రిలకు నా తెనుగుదొరలకు వీర
తేజస్సు తెప్పించు తండ్రి!

[ముకుళితహస్తాడై]

పుట్టితి దేనికో, గుబులు పుట్టిన

వాని విధమ్ము దేనికో

పొట్టను నింపుకొంటి, యెను బో

తుగ కొన్ని మదించి దేనికో

కొట్టుచు కొమ్ములక విలుగ

గొట్టుకొనక దగిపోతి గాని యీ

పట్టున నీదు జాతరకు వల్లక

పోతి స్వదేశ మాతరో.

తలారి— ఆటే వాక్క. చేతులు దగ్గటికి పెట్టు.

తిక్క— పెట్టుచున్నా తండ్రి!

ఈ నిర్భాగ్యని చేతిలో బడిన

వాణీ! ఆంధ్రభాషా మణీ!

యే నీతో జతబట్టి చక్కని

సుఖం బేనాడు పెట్టంగ లే

కా నట్టేటను దోసితి గదలు? నే

డద్దానికీ శిక్ష కా

దే, నా కంఠము ద్రుంచి కట్టమనవే

యీ తెన్ను గుమ్మానికి॥

[మెడవంచి చేతులు సాచును]

తలారి— దోపిళ్ళుచేసి ఖాసీలు చేసిన దానికి అనుభ
వించు. (నరక బోవును)

[తెరలో నుంచి]

తలారీ ! ఆగుము. ఆగుము. ఇదిగో రాజాజ్ఞ. (అంటూ)
[నాగేశ్వరావు, కూలి, తాత, దుర్గ, భారతి ప్రవేశించి
చేతులు పట్టుకొనెదరు]

తిక్క— (ఆవేశంతో)

అడ్డము రాకుఁ డెవ్వడు మహా
కఠినాత్ముఁడు మీఁడు, ఆంధ్రీపై
బడ్డ విపత్పరంపరకు పాణము
తీసెడి ఘాతకుండు, వే
ర్పడ్డ స్వతంత్ర రాజ కరవాల
నిరంకుశ ధారకింక, క
న్నడ్డ క్షణములో విడువ వచ్చునె
విడ్చిన దక్కనిచ్చునే ?||

నాగే— (పట్టుకొని) ఆంధ్రీ కవిసార్వభౌమా ! క్షమిం
చుడు. ఈ తప్పంతయు ధనమదాంధకారంలో వున్న
లక్ష్మిది. అమాయకుడైన నా తండ్రిది.

తాత— నిజమే తండ్రి ! బుద్ధి గడ్డి తిని చెప్పుడుమాటలు
విని, నీ మహత్తు, మంచితనం తెలుసుకోలేక పోతిని.

నాగే— అనతి కాలంలో నీ కష్టాలు తీర్చలేనందుకు
నన్ను గూడా క్షమించుము. (భారతిని తీసుకొని)

ఇదిగో ! నీ సుగుణ ప్రసూన కవితా
 హేమాక్షి నీ కోస మ
 ల్లదిగో ! ఆ కూలి కుటీర దంపతికృపా
 వ్యాసంగియై వాడి యు
 న్నది, యీ తెన్న పడంతి నోము లింక
 పండక నీవు గైకొమ్ము నీ
 మృదు మాధుర్య రస ప్రవాహమున
 తండ్రీ ! ఆంధ్రకవ్యగ్రాణీ !

[ఆంధ్ర భారతిని తిక్కన్న కిచ్చును]

భార— ఈ దిక్కులేని వాళ్ళు నీ ఋణ మెట్లా తీర్చుకో
 గలరన్నయ్యా ?

శాశ్వత కీర్తి సాధమున

చల్లని కమ్మని చూడ్కి రాజరా
 జేశ్వరి పైడి దీవెనల నిచ్చి య
 జేయుని జేసి నీకు భూ

మిశ్వరు లాగ లేని సిరు

లింటను నొంటను జూపుఁగాఁత; నా
 గేశ్వర ! విశ్వదాతవయి

యెత్తుకొనంగదవయ్య భూమిని.

తిక్క— నీవంటి ఆంధ్రపుత్తుఁడు జాతి గౌరవం నిల్వ
 పెట్టినందుకు సార్థకమైనది జన్మ.

ఏ పూతఁ బట్టిన యిగురు మామిడి మీది

చిన్నికోయిల రాణి నిన్ను గనెనొ

ఏ పచ్చని పొలాన హిమబిందు నుందరి

గుమ్మపాలను నీకు కూర్చి నిడెనొ

ఏ యమృత ధునీతుహిన్నసై కతస్థలి

నీకు చల్లని గాలి తాకఁబడెనొ

ఏ మోళ్ళు చివరించి కోమలమ్ముగ నేడు

కమ్మని పూలవర్షమ్ము నీ ప

యి, గురిపించు చుండెనొ, పొంగులెత్తి పొర్లి

పరుగు లెత్తుచు, యే యశోవాహినీ ప

వాహ మఖిల దేశాలలో వఱద పట్టి

వేపెనో, ధన్యుడవు నీవు విశ్వధాత॥

[లక్ష్మి పూలహారాలు తీసుకొని కీర్తన పాడుకొంటూ
వచ్చి ఆంధ్రభారతిని తిక్కన్నని పుష్ప మాలాలంకృతు
లను జేయును. అందఱూ కలసి కీర్తన పాడుదురు.]

తెనుఁగుతోట తెనుఁగు తేట

తెనుఁగు తల్లి నోముల పంట

జీవ కవితార్పురిచే

కాచుకో చూచుకో

ఆంధ్రకవి రాజకుమారా

అఖిల రాజ్య యశోవిహారా ॥తె॥

మంగళం, మంగళం, మంగళం, మహత్

సంపూర్ణము

ప్రకటన

నా లిఖిత పూర్వకమైన అనుమతి లేనిదే
యిందులో సాంగ్సుగాని, పద్యాలుగాని, భావాలుగాని,
పదాలుగాని, సినిమాకుగాని, నాటకమునకుగాని, నాటక
రూపేణా ప్రదర్శించుటకుగాని, ప్రింటుచేసి అమ్ముకొను
టకుగాని, ఫోటోకార్డుకుగాని యెవరికి నెంతమాత్రము
చెల్లనేరదు.

వేదాంతం వేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి,

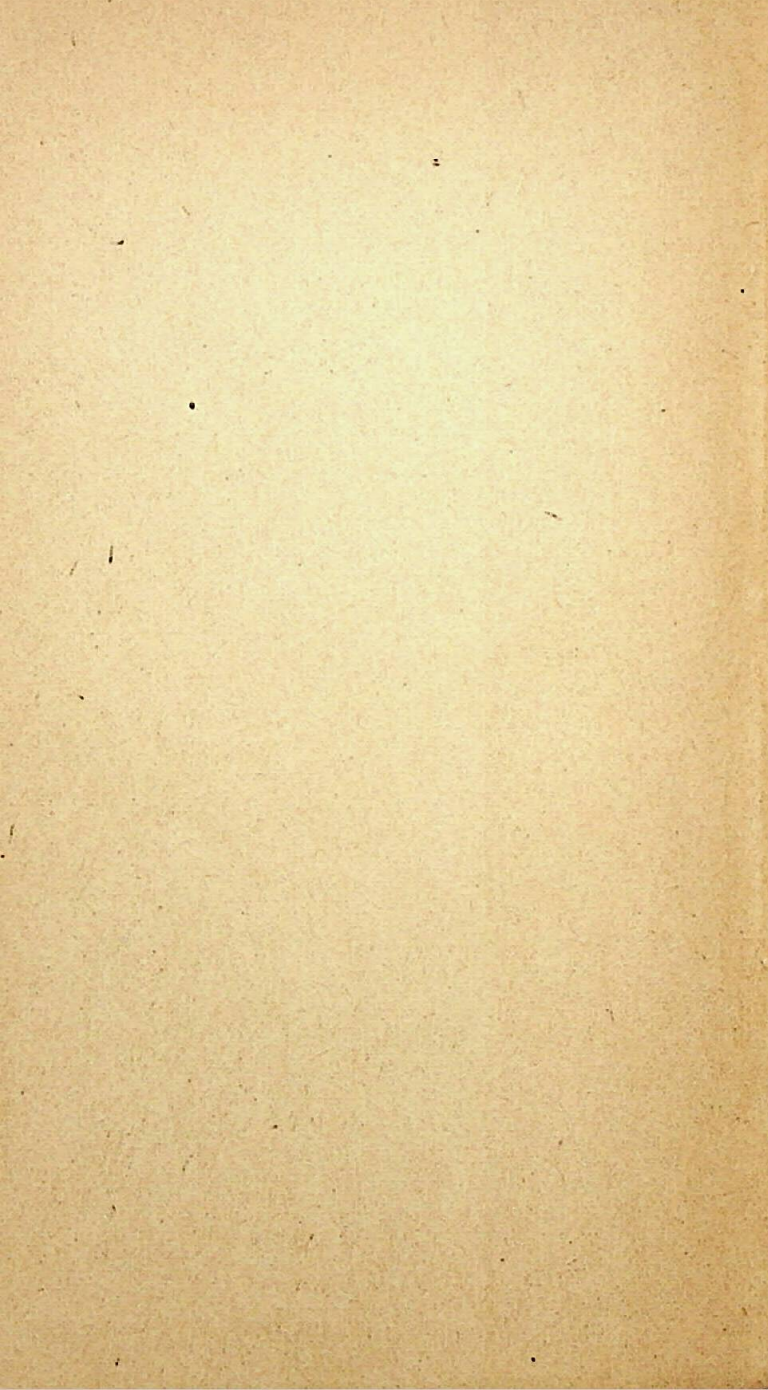
గవర్నరు పేట, బెజవాడ.

SRI JAGADGURU VISHWARACHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANOR
LIBRARY

Jangamawadi Math, Varanasi

Acc. No. 7825

వేదాంత కవిరచనలు

కథలు (Short Stories)

అవ్వాయ్ చువ్వలు

మువ్వలు

చినరనాలు

నాటకాలు

కాంగ్రెస్ భారతం

రాజ్యోట

జమీన్ రైతు

తెనుగు తల్లి

దగాకోర్

వరల్డ్ రాడి

కావ్యాలు

కమలాఫలం

కెరటాలు

నవలలు

ఆంధ్రనాయక

ప్రళయం

పురాణం

స్వరాజ్య భారతం

వలయువారు:—

మహారాజశ్రీ బుక్

సెల్లర్స్

మేనేజరు: వేదాంతం

వేంకట సుబ్రహ్మణ్య

శాస్త్రి.

గవర్నరు పేట, బెజవాడ.
